

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ: ΜΕΘΟΔΟΙ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ

**Το εκπαιδευτικό επίπεδο των γυναικών ως παράγοντας που
επηρεάζει τη γονιμότητα στις Σκανδιναβικές χώρες, στη
Τουρκία και τη Σλοβακία**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Μαργαρίτα Ρετουνιώτη

Τριμελής εξεταστική επιτροπή:

Χ. Μπάγκαβος, Αναπληρωτής Καθηγητής, Επιβλέπων

Α. Μιχαλοπούλου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια

Μ. Συμεωνάκη, Επίκουρος Καθηγήτρια

Αθήνα, Φεβρουάριος 2016

Copyright © Μαργαρίτα Ρετουνιώτη, 2016.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

Στους γονείς μου,

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να ευχαριστήσω τα μέλη της εξεταστικής μου επιτροπής και ιδιαίτερα τον επιβλέποντα καθηγητή μου το κ. Χρήστο Μπάγκαβο για την πολύτιμη βοήθειά του όλους αυτούς τους μήνες κατά τη διάρκεια της εκπόνησης της εργασίας μου.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την οικογένειά μου, τους φίλους και γενικά όσους πίστεψαν σε εμένα για τη συμπαράσταση και τη στήριξη που μου έδειξαν όλο αυτό το διάστημα της φοίτησής μου στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών της Κοινωνικής Πολιτικής του Παντείου Πανεπιστημίου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	5
ΠΙΝΑΚΕΣ.....	6
ΓΡΑΦΗΜΑΤΑ.....	7
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	9
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 Μεθοδολογία - Δεδομένα.....	12
1.1 Ανάλυση βάσης δεδομένων.....	12
1.2 Τρόπος υπολογισμού δεδομένων.....	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Γονιμότητα.....	15
2.1 Η έννοια της γονιμότητας.....	15
2.2 Η μέτρηση της γονιμότητας.....	18
2.3 Οι ενδιάμεσες μεταβλητές της γονιμότητας	21
2.4 Παράγοντες που επηρεάζουν τη γονιμότητα.....	23
2.5 Επίπεδο εκπαίδευσης γυναικών.....	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 Αποτελέσματα.....	33
3.1 Αποτελέσματα για κάθε χώρα.....	33
3.2 Σύγκριση αποτελεσμάτων ανάμεσα στις χώρες.....	45
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	51
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	54
Abstract – keywords.....	56

ΠΙΝΑΚΕΣ

Πίνακας 1. Οι ενδιάμεσες μεταβλητές που επηρεάζουν τη γονιμότητα	22
Πίνακας 2. Συμπληρωμένο μέγεθος οικογένειας λευκών έγγαμων γυναικών κατά μορφωτικό επίπεδο και είδος κατοικίας. Η.Π.Α 1940 και 1950	27
Πίνακας 3. Παγκόσμια έρευνα για τη γονιμότητα	28
Πίνακας 4. Δείκτης Ολικής Γονιμότητας για όλες τις χώρες ανά εκπαιδευτικό επίπεδο	34
Πίνακας 5. Μέση ηλικία τεκνοποίησης για όλες τις χώρες ανά εκπαιδευτικό επίπεδο	40

ΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

Γράφημα 1. Δείκτες γονιμότητας και εργαζόμενες γυναίκες	29
Γράφημα 2. Δείκτης Ολικής Γονιμότητας ανά εκπαιδευτικό επίπεδο για τη Σουηδία	35
Γράφημα 3. Δείκτης Ολικής Γονιμότητας ανά εκπαιδευτικό επίπεδο για τη Σλοβακία	36
Γράφημα 4. Δείκτης Ολικής Γονιμότητας ανά εκπαιδευτικό επίπεδο για τη Τουρκία	36
Γράφημα 5. Δείκτης Ολικής Γονιμότητας ανά εκπαιδευτικό επίπεδο για τη Νορβηγία	36
Γράφημα 6. Δείκτης Ολικής Γονιμότητας ανά εκπαιδευτικό επίπεδο για τη Φιλανδία	38
Γράφημα 7. Δείκτης Ολικής Γονιμότητας ανά εκπαιδευτικό επίπεδο για τη Δανία	39
Γράφημα 8. Μέση ηλικία τεκνοποίησης για τη Σουηδία ανά εκπαιδευτικό επίπεδο	41
Γράφημα 9. Μέση ηλικία τεκνοποίησης για τη Σλοβακία ανά εκπαιδευτικό επίπεδο	41
Γράφημα 10. Μέση ηλικία τεκνοποίησης για τη Τουρκία ανά εκπαιδευτικό επίπεδο	42
Γράφημα 11. Μέση ηλικία τεκνοποίησης για τη Νορβηγία ανά εκπαιδευτικό επίπεδο	43
Γράφημα 12. Μέση ηλικία τεκνοποίησης για τη Φιλανδία ανά εκπαιδευτικό επίπεδο	43
Γράφημα 13. Μέση ηλικία τεκνοποίησης για τη Δανία ανά εκπαιδευτικό επίπεδο	44
Γράφημα 14. Δείκτης Ολικής Γονιμότητας για το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο όλων των χωρών	45
Γράφημα 15. Δείκτης Ολικής Γονιμότητας για το μέσο εκπαιδευτικό επίπεδο όλων των χωρών	46

Γράφημα 16. Δείκτης Ολικής Γονιμότητας για το υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο όλων των χωρών	46
Γράφημα 17. Μέση ηλικία τεκνοποίησης για το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο όλων των χωρών	47
Γράφημα 18. Μέση ηλικία τεκνοποίησης για το μέσο εκπαιδευτικό επίπεδο όλων των χωρών	48
Γράφημα 19. Μέση ηλικία τεκνοποίησης για το υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο όλων των χωρών	48
Γράφημα 20. Σύγκριση Σλοβακίας και Σουηδίας για το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο	49
Γράφημα 21. Σύγκριση Σλοβακίας και Σουηδίας για το μέσο εκπαιδευτικό επίπεδο	50
Γράφημα 22. Σύγκριση Σλοβακίας και Σουηδίας για το υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο	50

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τα ζητήματα της αναπαραγωγής του πληθυσμού και ειδικότερα της γονιμότητας βρίσκονται τις τελευταίες δεκαετίες στο επίκεντρο των συζητήσεων που άπτονται των δημογραφικών φαινομένων στην Ευρώπη, λόγω της φθίνουσας πορείας των δεικτών γονιμότητας.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να ερευνηθούν οι σχέσεις του φαινομένου της γονιμότητας και του εκπαιδευτικού – μορφωτικού επιπέδου της μητέρας αλλά και κατά πόσο επηρεάζεται το ένα από το άλλο. Τα στοιχεία που χρησιμοποιήθηκαν για τη διερεύνηση του υπό μελέτη αντικείμενου πάρθηκαν από την ηλεκτρονική βάση δεδομένων της Eurostat (Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία) και επεξεργάστηκαν στο πρόγραμμα επεξεργασίας υπολογιστικών φύλλων Excel όπου από εκεί έχουμε και τα τελικά αποτελέσματα για την γονιμότητα των χωρών.

Αρχικά, γίνεται μια θεωρητική προσέγγιση του φαινομένου της γονιμότητας, με σκοπό να αποσαφηνισθούν τυχόν συγκεχυμένες έννοιες. Επίσης γίνεται αναφορά στον ολικό δείκτη γονιμότητας και στη μέση ηλικία τεκνοποίησης οι οποίοι χρησιμοποιούνται στην ανάλυσή μας και στους οποίους στηριχθήκαμε στην εξαγωγή συμπερασμάτων όσον αφορά τη γονιμότητα. Έπειτα γίνεται αναφορά στους παράγοντες στους οποίους επηρεάζουν τη γονιμότητα όπως το επίπεδο εκπαίδευσης και άλλοι κοινωνικό- οικονομικοί παράγοντες. Τέλος, γίνεται περιγραφή και σχολιασμός πινάκων και γραφημάτων για τη καλύτερη παρουσίαση των αποτελεσμάτων.

Λέξεις – κλειδιά:

γονιμότητα, επίπεδο εκπαίδευσης, δείκτης γονιμότητας, μέση ηλικία τεκνοποίησης, βάση δεδομένων Eurostat

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύμφωνα με το γεγονός πως η γονιμότητα αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες που συμβάλλουν στη διαμόρφωση ενός πληθυσμού κάθε χώρας, επηρεάζοντας στο σύνολο τη κοινωνία, αποτελεί πρωταρχικό μέλημα για τις δημογραφικές μελέτες. Η μείωση της γονιμότητας και η μακρόχρονη καθήλωσή της σε ένα επίπεδο που δεν επιτρέπει την αναπλήρωση των γενεών, αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα μελήματα των ανεπτυγμένων χωρών (Ταπεινός 2002).

Για τις περισσότερες χώρες της Ευρωπαϊκή Ένωσης η πρώτη μεταπολεμική περίοδος (1945- 1965) που ακολούθησε μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο αποτελεί περίοδο χαρακτηριζόμενη από δημογραφική αύξηση και μια ανάκαμψη της γονιμότητας. Η περίοδος αυτή είναι γνωστή και ως περίοδος baby- boom, η οποία με τη σειρά της έδωσε τη θέση της σε μια περίοδο απότομης μείωσης της γονιμότητας και έπειτα διατήρησής της σε πολύ χαμηλά επίπεδα, η εξέλιξη αυτή είναι γνωστή και ως baby-bust (Μπάγκαβος, 2003).

Όσον αφορά την παραπάνω περίοδο παρατηρούμε κάποιες διαφοροποιήσεις ανάμεσα στις χώρες. Πιο αναλυτικά, έχουμε χώρες που βλέπουμε μια συνεχή αύξηση των επιπέδων γονιμότητας στο σύνολο της περιόδου (Σουηδία), χώρες όπου το baby-boom ήταν μια περίοδος διατήρησης της γονιμότητας σε υψηλά επίπεδα (Δανία), αλλά και χώρες που ήταν μια περίοδος συνεχούς μείωσης της γονιμότητας. Έπειτα σχετικά με τις Σκανδιναβικές χώρες (Σουηδία, Δανία, και Φιλανδία) στο τέλος της δεκαετίας του 1980 παρατηρούμε μια ανάκτηση της γονιμότητας, όπου τα επίπεδά της είναι από τα υψηλότερα στην Ευρώπη (Μπάγκαβος, 2003).

Βασικοί στόχοι της εργασίας είναι να παρουσιαστούν οι βασικοί παράγοντες που επηρεάζουν τη γονιμότητα στη σύγχρονη εποχή με έμφαση στο εκπαιδευτικό – μορφωτικό επίπεδο των γυναικών. Με άλλα λόγια είναι να δείξουμε αν διαφοροποιείται η γονιμότητα των γυναικών ανάλογα με το εκπαιδευτικό τους επίπεδο, στις χώρες που έχουμε επιλέξει. Στη παρούσα εργασία τα στατιστικά στοιχεία που χρησιμοποιήθηκαν πάρθηκαν από την ηλεκτρονική βάση δεδομένων της Eurostat (Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία) και επεξεργάστηκαν στο πρόγραμμα επεξεργασίας υπολογιστικών φύλλων Excel.

Η συγκεκριμένη εργασία απαρτίζεται, εκτός από την εισαγωγή, από το πρώτο κεφάλαιο στο οποίο παρουσιάζεται η μεθοδολογία που ακολούθηθηκε ώστε να έχουμε τα τελικά αποτελέσματα. Επίσης γίνεται ανάλυση της βάσης δεδομένων που χρησιμοποιήθηκε Eurostat (Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία) αλλά και μια περιγραφή στο τρόπο ανάλυσης των δεδομένων.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται αρχικά, η έννοια της γονιμότητας. Έπειτα έχουμε τους τρόπους μέτρησης της γονιμότητας, τους δείκτες γονιμότητας, τη μέση ηλικία τεκνοποίησης αλλά και τα προβλήματα που παρουσιάζονται στη μέτρηση. Στη συνέχεια γίνεται μια εκτενής παρουσίαση των παραγόντων που την επηρεάζουν, όπως η θρησκεία, η αντισύλληψη, η μετανάστευση, η οικογένεια, με ειδική αναφορά στο εκπαιδευτικό επίπεδο των γυναικών ως έναν από τους βασικούς παράγοντες.

Κατόπιν, στο τρίτο κεφάλαιο, έχουμε τα αποτελέσματα από τη παραπάνω επεξεργασία των δεδομένων, όπου στην αρχή έχουμε τα αποτελέσματα για κάθε χώρα (Σουηδία, Φιλανδία, Δανία, Τουρκία, Σλοβακία, Νορβηγία) ξεχωριστά. Ενώ στη συνέχεια γίνεται μια προσπάθεια για σύγκριση των αποτελεσμάτων ανάμεσα στις χώρες.

Τέλος, παρουσιάζονται τα συμπεράσματα που προέκυψαν από όλη την ανάλυση των δεδομένων που προηγήθηκε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ – ΔΕΔΟΜΕΝΑ

1.1 Ανάλυση βάσης δεδομένων

Τα στοιχεία που χρησιμοποιήθηκαν για τη διερεύνηση του υπό μελέτη αντικείμενου πάρθηκαν από την ηλεκτρονική βάση δεδομένων της Eurostat. Η Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία (Eurostat) είναι υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που εδρεύει στο Λουξεμβούργο. Κύριο καθήκον της είναι η συλλογή και δημοσίευση στατιστικών στοιχείων που αφορούν σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και η προώθηση μεθόδων στατιστικής σε κράτη-μέλη ή υποψήφια κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και κρατών εντός της Ευρωπαϊκής Ζώνης Ελεύθερων Συναλλαγών (EFTA). Οι διάφοροι αντίστοιχοι οργανισμοί του κάθε κράτους που συνεργάζονται με την Eurostat λειτουργούν με βάση το Ευρωπαϊκό Σύστημα Στατιστικής.

Πιο αναλυτικά για την επιλογή των δεδομένων της παρούσας εργασίας βρεθήκαμε στη Database της Eurostat, όπου εκεί μέσα από πολλές κατηγορίες επιλέχθηκε η κατηγορία population and social conditions και μετά η υποκατηγορία demography and migration. Έπειτα, για τις γεννήσεις επιλέχθηκε η κατηγορία Fertility η υποκατηγορία, Live births by mother's age and educational attainment [demo_faeduc] στη συνέχεια γίνεται η επιλογή της χώρας για την οποία θέλουμε τα δεδομένα μου στη συγκεκριμένη περίπτωση μια από τις χώρες που θα επεξεργαστούμε είναι η Δανία. Επόμενο βήμα ήταν να επιλέξουμε τις ηλικίες που μας ενδιέφεραν, δηλαδή 15 με 49, οι οποίες είναι εκείνες οι ηλικίες που συναντούμε τη γονιμότητα ανά εκπαιδευτικό επίπεδο. Στη συγκεκριμένη περίπτωση όπως φαίνεται και παρακάτω έχουμε τρία εκπαιδευτικά επίπεδα (χαμηλό-μεσαίο- υψηλό) και αυτό για τα έτη 2007 έως 2013, όμως όχι για όλες τις χώρες καθώς για κάποιες ήταν περιορισμένα τα δεδομένα που υπήρχαν για συγκεκριμένα έτη. Έπειτα για να παρθούν τα δεδομένα για το πληθυσμό επιλέξαμε τη κατηγορία Population και στη συνέχεια την υποκατηγορία Population on 1 January by age, sex and educational attainment [demo_rjanedu] και πάλι επιλέξαμε τις παραπάνω ηλικίες, έτη και εκπαιδευτικά επίπεδα. Την παραπάνω διαδικασία ακολουθήσαμε και για τις άλλες χώρες για τις οποίες στη συνέχεια επεξεργαστήκαμε τα δεδομένα τους οι οποίες είναι η Σουηδία, η Τουρκία, η Φιλανδία, η Σλοβακία και η Νορβηγία.

1.2 Τρόπος υπολογισμού δεδομένων

Στη συγκεκριμένη εργασία για την επεξεργασία των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε το πρόγραμμα επεξεργασίας υπολογιστικών φύλλων Excel στο οποίο και έγινε περαιτέρω επεξεργασία για να έχουμε τα τελικά αποτελέσματα για την γονιμότητα των χωρών και για να δημιουργηθούν πίνακες για την καλύτερη απόδοση των αποτελεσμάτων. Το λογιστικό φύλλο (Excel) είναι ένας πίνακας από κελιά (cells), που ονομάζεται φύλλο (sheet) και περιέχει στα κελιά απλά δεδομένα («τιμές») ή μαθηματικούς τύπους. Οι μαθηματικοί τύποι δείχνουν πώς νέες τιμές υπολογίζονται από υπάρχουσες τιμές. Οι τιμές συνήθως είναι αριθμοί, αλλά μπορούν να είναι απλό κείμενο, ημερομηνίες, μήνες, κλπ. Ένας μαθηματικός τύπος ορίζει έναν υπολογισμό που πρέπει να γίνει ώστε να τοποθετηθεί ένα αποτέλεσμα στο κελί. Ένας τύπος δίνει τιμές σε ένα κελί ή σε ένα εύρος από κελιά, και συνήθως έχει τη μορφή συναρτήσεων, όπως η SUM η οποία χρησιμοποιείται σε αυτή την εργασία και η οποία αθροίζει ένα σύνολο κελιών που έχεις επιλέξει.

Με τελικό μας σκοπό να βρούμε τη γονιμότητα για κάθε χώρα, ακολουθήσαμε την εξής διαδικασία: Στο Excel όπου και έχουμε κατεβάσει τα δεδομένα μας έχουμε αρχικά δυο φύλλα στο ένα έχουμε τις γεννήσεις και στο άλλο το πληθυσμό για κάθε χώρα ξεχωριστά. Για παράδειγμα για να υπολογίσουμε τη γονιμότητα της Σουηδίας για το έτος 2007 και για το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, στο Excel λοιπόν ενώ ήδη έχουμε δυο φύλλα (γεννήσεις και πληθυσμός) δημιουργούμε και ένα νέο φύλλο όπου εκεί θα κάνουμε τους υπολογισμούς μας. Έτσι μεταφέρουμε στη πρώτη στήλη τις ηλικίες και μετά τις γεννήσεις για το 2007 και το πληθυσμό του 2007 και του 2008. Αρχικά υπολογίσαμε το μέσο πληθυσμό, ο οποίος προκύπτει όταν προσθέσουμε τον πληθυσμό για το έτος 2007 που μας ενδιαφέρει στο παράδειγμά μας, με το πληθυσμό του επόμενου έτους, δηλαδή του 2008 και στη συνέχεια το γινόμενο αυτό το διαιρέσουμε με το 2. Επαναλαμβάνοντας αυτή τη διαδικασία για τη κάθε ηλικία ξεχωριστά έχουμε το μέσο πληθυσμό και για τις υπόλοιπες ηλικίες (15-49) που μας ενδιαφέρουν. Έτσι αφού έχουμε βρει το μέσο πληθυσμό για την ηλικία 15 ετών μπορούμε να βρούμε και τη γονιμότητα για το έτος και το συγκεκριμένο επίπεδο εκπαίδευσης και τη συγκεκριμένη ηλικία. Με άλλα λόγια, στη συνέχεια διαιρούμε τις γεννήσεις για την ηλικία των 15 ετών τη συγκεκριμένη χρονιά, δηλαδή για το έτος 2007, με το μέσο

πληθυσμό που βρήκαμε πριν και με αυτό τον τρόπο προκύπτει η γονιμότητα για την συγκεκριμένη ηλικία, για το συγκεκριμένο έτος και το συγκεκριμένο επίπεδο εκπαίδευσης. Με αυτό τον τρόπο δηλαδή σε μια νέα στήλη έχουμε τη γονιμότητα για την ηλικία των 15 ετών για το έτος 2007 της Σουηδίας. Έπειτα βρίσκουμε τη γονιμότητα με τον ίδιο τρόπο και για τις υπόλοιπες ηλικίες και έτσι στο τέλος μέσω της συνάρτησης SUM του Excel έχουμε το σύνολο για το συγκεκριμένο έτος, δηλαδή για το 2007 για όλες της ηλικίες της Σουηδίας για όσους έχουν χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο. Τη συγκεκριμένη διαδικασία την επαναλαμβάνουμε για τα τρία επίπεδα εκπαίδευσης, για όλες τις ηλικίες (15- 49) που μας ενδιαφέρουν καθώς και για τα έτη (2007- 2013) και έτσι προκύπτουν όλα τα αποτελέσματα της γονιμότητας για τη Σουηδία, η ίδια διαδικασία ακολουθήθηκε για κάθε χώρα ξεχωριστά.

Τέλος, όσον αφορά το μέρος των υπολογισμών, ως τελευταίο βήμα είχαμε να υπολογίσουμε και τη μέση ηλικία. Η διαδικασία που ακολουθήθηκε ήταν η εξής: Ως παράδειγμα τη Σουηδία, σε ένα νέο φύλλο του Excel μεταφέρουμε σε μια στήλη τις ηλικίες μας και στις επόμενες στήλες τη γονιμότητα κάθε έτους (2007-2013) που έχουμε βρει πριν για το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο. Έπειτα ξεκινώντας από την ηλικία των 15 ετών πολλαπλασιάζουμε την ηλικία μας (15) με τις αντίστοιχη γονιμότητα, την ίδια διαδικασία ακολουθούμε και για τις υπόλοιπες ηλικίες. Τα νέα αυτά αποτελέσματα μέσω της συνάρτησης SUM θα τα προσθέσουμε, έπειτα το άθροισμα αυτό θα το διαιρέσουμε με το άθροισμα της γονιμότητας και έτσι προκύπτει η μέση ηλικία για το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο για το έτος 2007 επαναλαμβάνουμε μέχρι και το έτος 2013 και ολοκληρώνουμε τη μέση ηλικία για το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο για τη Σουηδία. Έπειτα ακολουθούμε την ίδια διαδικασία και για τα υπόλοιπα εκπαιδευτικά επίπεδα και έτσι έχουμε τη μέση ηλικία για όλα τα εκπαιδευτικά επίπεδα της Σουηδίας. Όπως προκύπτει από τα παραπάνω και αυτή η διαδικασία επαναλαμβάνεται για κάθε χώρα ξεχωριστά.

Αφού έχουμε ολοκληρώσει αυτές τις διαδικασίες και έχουμε τα αποτελέσματα που θέλουμε, επιλέγουμε τα δεδομένα που θέλουμε και τα παρουσιάζουμε σε μορφή πίνακα, ή διαγράμματος, ή και γραφήματος για την καλύτερη κατανόηση και παρουσίαση των αποτελεσμάτων μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΓΟΝΙΜΟΤΗΤΑ

2.1 Η έννοια της γονιμότητας

Ο πληθυσμός τελεί υπό την ταυτόχρονη επίδραση τριών βασικών δημογραφικών διαδικασιών, που οδηγούν στην διαρκή εναλλαγή των προσώπων που τον αποτελούν και στην συνεχή αυξομείωση του αριθμού τους. Οι δύο από αυτές τις διαδικασίες συνδέονται με την βιολογική ανανέωση και τη φθορά του. Είναι η γεννητικότητα (συχνότητα γεννήσεων ζώντων) και τη θνησιμότητα (συχνότητα θανάτων). Επίσης και η μετανάστευση (προς και από μια περιοχή) που αναφέρεται στη τεχνητή ανανέωση και φθορά του. Οι παραπάνω διαδικασίες μεταβάλλουν την δομή και την σύνθεση του πληθυσμού στον χώρο και στο μέγεθός του (Τσαούσης, 2006).

Η γεννητικότητα είναι η διαδικασία της φυσικής ανανέωσης του πληθυσμού. Πιο συγκεκριμένα, η έννοια της γεννητικότητας αναφέρεται στην συχνότητα με την οποία σημειώνονται γεννήσεις ζώντων σε ένα πληθυσμό κατά τη διάρκεια μιας χρονικής περιόδου. Ο όρος γεννητικότητα συνδέει τον αριθμό των γεννήσεων της περιόδου με τον συνολικό πληθυσμό. Η γεννητικότητα εξαρτάται από την γονιμότητα, από το ποσοστό των ατόμων σε αναπαραγωγική ηλικία στο συνολικό πληθυσμό, αλλά και στη κατανομή του αριθμού των γεννήσεων σε σχέση με την ηλικία των μητέρων. Από αυτή την άποψη η γεννητικότητα διαφέρει από τη γονιμότητα, η οποία συναρτάται πιο πολύ με την αναπαραγωγή και τη δυναμική του πληθυσμού, ενώ η πρώτη αποτελεί μια αριθμητική συνιστώσα της αύξησης του πληθυσμού (Τσαούσης, 2006; Μπάγκαβος, 2003).

Ο όρος αυτός της γονιμότητας έχει δύο έννοιες, από τη μία τη βιολογική και από την άλλη την δημογραφική. Από τη βιολογική έννοια, η γονιμότητα δηλώνει την αναπαραγωγική ικανότητα, για τους άνδρες την ικανότητα να γονιμοποιήσουν από την άλλη για τις γυναίκες την ικανότητα να συλλάβουν, να κυοφορήσουν και να γεννήσουν ένα ζωντανό παιδί. Έτσι η γονιμότητα αναφέρεται στην γέννηση παιδιών και βιολογικά περιορίζεται στις γυναίκες, οι οποίες είναι μεταξύ της αρχής εμμηνου ρύσης και της εμμηνόπαυσης, η γονιμότητα και η τεκνοποιία θεωρούνται παρεμφερείς όροι καθώς και η αντίθετη έννοια είναι η στειρότητα.

Η γονιμότητα με την δημογραφική έννοια του όρου, δηλώνει την αναπαραγωγική δραστηριότητα του γυναικείου πληθυσμού η οποία προσδιορίζεται από το 15^ο έτος της ηλικίας του έως το 49^ο έτος (αναπαραγωγική περίοδος) . Με άλλα λόγια, η γονιμότητα στη δημογραφία αναφέρεται στον αριθμό των γεννήσεων μιας περιόδου σε σχέση με τα άτομα, κατά κύριο λόγο τις γυναίκες, τα οποία βρίσκονται στη παραπάνω ηλικιακή ομάδα και δεν αποτελεί ούτε μέτρο αλλά ούτε και ένδειξη της βιολογικής γονιμότητας. Όμως η αναπαραγωγική δραστηριότητα, δηλαδή η συχνότητα των γεννήσεων του γυναικείου πληθυσμού δεν ανταποκρίνεται προς την αναπαραγωγική ικανότητα του γενικού πληθυσμού. Αυτό θα ήταν δυνατό μόνο αν οι γενετήσιες σχέσεις ήταν ελεύθερες από όλα τα είδη των κοινωνικών ελέγχων και ρυθμίσεων, τότε και ολόκληρος ο γυναικείος πληθυσμός θα είχε ίσες πιθανότητες σε γενετήσιες γεννήσεις. Σε αυτή τη περίπτωση θα μιλούσαμε για φυσική γονιμότητα (γονιμότητα ανεξάρτητη από τις κοινωνικές ρυθμίσεις και τους κοινωνικού κανόνες).

❖ **Φυσική γονιμότητα**

Η φυσική γονιμότητα θα εξαρτιόταν μόνο από το ποσοστό του στειρού γυναικείου πληθυσμού, δηλαδή από τη πιθανότητα σύλληψης κατά την διάρκεια ενός καταμηνίου κύκλου και από την πιθανότητα ακούσιας διακοπής της κύησης, θανάτου του εμβρύου ή θνησιγονίας. Έτσι λοιπόν η φυσική γονιμότητα δεν συναντάται όμως σε καμία ανθρώπινη κοινωνία. Όλες οι κοινωνίες έχουν κανόνες με τους οποίους ρυθμίζουν άμεσα ή έμμεσα την αναπαραγωγική συμπεριφορά των μελών τους και συνεπώς την αναπαραγωγική δραστηριότητα (συχνότητα γεννήσεων) του γυναικείου πληθυσμού τους. Σύμφωνα με τα παραπάνω το ύψος της γονιμότητας ενός πληθυσμού, με την δημογραφική έννοια του όρου, εξαρτάται λοιπόν πολύ πιο πολύ από την επίδραση κοινωνικών παραγόντων παρά από την λειτουργία καθαρά βιολογικών παραγόντων (Τσαούσης, 2006).

❖ **Πραγματική γονιμότητα**

Από την άλλη με τον όρο πραγματική γονιμότητα εννοούμε εκείνη τη γονιμότητα που εκδηλώνεται και καταγράφεται σε μια κοινωνία που οριοθετείτε ιστορικά και γεωγραφικά. Όπως διαπιστώνουμε από παραδείγματα του παρελθόντος υπάρχει μεγάλο χάσμα ανάμεσα στη φυσική και πραγματική γονιμότητα σε αρκετούς τύπους

κοινωνιών. Το χάσμα αυτό διαφέρει από κοινωνία σε κοινωνία και αυτό γιατί επηρεάζεται από τις εκάστοτε επικρατούσες επιτόπιες συνθήκες και αντιλήψεις τεκνοποίησης των ατόμων. Συνεπώς, στις υπό ανάπτυξη κοινωνίες το χάσμα αυτό είναι μικρότερο, αφού έχουμε αρκετές πολύτεκνες οικογένειες. Από την άλλη πλευρά τώρα, στις οικονομικά αναπτυγμένες χώρες το χάσμα παρουσιάζεται μεγαλύτερο για αυτό εκεί συναντούμε κυρίως ολιγομελείς οικογένειες (Τσαούσης, 2006).

❖ **Επιθυμητή ή Ιδανική γονιμότητα**

Επιθυμητή ή ιδανική γονιμότητα εννοούμε τον αριθμό των παιδιών που θα επιθυμούσαν να αποκτήσουν τα ζευγάρια κάτω από συγκεκριμένες οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες. Στα πλαίσια ειδικών δειγματοληπτικών ερευνών γονιμότητας και οικογενειακού προγραμματισμού συμβαίνει αυτό, όπου εκεί τα ζευγάρια πέραν από της επιθυμητής γονιμότητας δηλώνουν και τον αριθμό των παιδιών που θα έπρεπε να αποκτήσει κάθε οικογένεια προκειμένου να πραγματοποιηθούν οι ευρύτεροι στόχοι του κοινωνικού συνόλου, με άλλα λόγια η ιδανική γονιμότητα. Στις αναπτυγμένες χώρες το ιδανικό μέγεθος της γονιμότητας είναι μεγαλύτερο από το επιθυμητό μέγεθος, ενώ στις αναπτυσσόμενες χώρες είναι μικρότερο. Σε περίπτωση που το πραγματικό μέγεθος της γονιμότητας είναι μεγαλύτερο από το επιθυμητό, τότε τα μέσα ελέγχου γεννήσεων που χρησιμοποιήθηκαν από την εκάστοτε χώρα δεν είναι αντιπροσωπευτικά και κατά συνέπεια μη αποτελεσματικά. Σε μian άλλη περίπτωση που το πραγματικό μέγεθος της γονιμότητας είναι μικρότερο από το επιθυμητό σημαίνει ότι η οικογένεια δε διέθετε επαρκείς πόρους και σε συνδυασμό με τις μη ευνοϊκές συνθήκες προς τις πολύτεκνες οικογένειες απέκτησε λιγότερα παιδιά (Τσαούσης, 2006).

❖ **Συνολική γονιμότητα**

Επίσης έχουμε και τη συνολική γονιμότητα, η οποία διακρίνεται σε συνολική μια γενεάς κατά ηλικία της μητέρας και συνολική γονιμότητα μια κοορτής γάμων. Κατά τη συνολική γονιμότητα μια γενιάς επιλέγεται ένα τυχαίο δείγμα του γυναικείου πληθυσμού, που έχει ολοκληρώσει τον αναπαραγωγικό του κύκλο και συμπληρώνει ερωτηματολόγιο στο οποίο αναφέρει πληροφορίες σχετικά με τη γονιμότητα που είχε. Κατά τη συνολική γονιμότητα μιας κοορτής γάμων, πάλι επιλέγεται ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα του πληθυσμού, το οποίο παραμένει έγγαμο και να συμπληρώνει το ερωτηματολόγιο (Τσαούσης, 2006).

❖ Γονιμότητα κατά τάξη τεκνοποίησης

Επιπλέον, η γονιμότητα κατά τάξη τεκνοποίησης σε αυτή τη περίπτωση πραγματοποιούνται έρευνες σε κοορτές γάμων για να διαπιστωθεί μετά από πόσο χρόνια γάμου ένα ζευγάρι αποκτά το πρώτο τους παιδί.

Τέλος, η γονιμότητα ενός ζευγαριού εξαρτάται από την αναπαραγωγική του ικανότητα, η οποία με τη σειρά της εξαρτάται από ένα σύνολο παραγόντων κυρίως οικονομικών, θεσμικών και κοινωνικών (π.χ. μόρφωση, εισόδημα, θρησκευτικές αντιλήψεις κτλ.). Επίσης η γονιμότητα ενός ζευγαριού καθορίζεται από το βαθμό προσφυγής τους στα μέσα ελέγχου των γεννήσεων (όπως η αντισύλληψη ή η έκτρωση) με τέτοιο τρόπο που το ίδιο το ζευγάρι τα επιλέγει στα πλαίσια του οικογενειακού προγραμματισμού (Τσαούσης, 2006).

2.2 Η μέτρηση της γονιμότητας

Την συχνότητα των γεννήσεων ζώντων σε ένα πληθυσμό κατά την διάρκεια μια χρονικής περιόδου μας την δίνει ο αδρός δείκτης γονιμότητας.

❖ Αδρός δείκτης γεννητικότητας

Ο αδρός δείκτης γεννητικότητας εκφράζει την αναλογία των γεννήσεων προς ένα σταθερό μέγεθος πληθυσμού (κατά κανόνα 1000 κατοίκους) και προκύπτει από την διαίρεση του αριθμού των γεννήσεων ζώντων σε μια χρονική περίοδο (συνήθως έτους) δια του μέσου πληθυσμού στην ίδια χρονική περίοδο και του πολλαπλασιασμού του πηλίκου επί 1000. Έτσι προκύπτει η εξής σχέση:

$$\text{Αδρός δείκτης γεννητικότητας} = \frac{\text{γεννήσεις ζώντων έτους } X}{\text{μέσος πληθυσμός έτους } X} \cdot 1000$$

Ο δείκτης αυτός είναι αδρός επειδή αναλογίζει τις γεννήσεις στο σύνολο του πληθυσμού, ανεξάρτητα από φύλο και ηλικία, δηλαδή συνυπολογίζεται ο ανδρικός, ο παιδικός και γεροντικός πληθυσμός, οι οποίοι δεν συμβάλουν στην γεννητικότητα. Δεν παίρνει με αυτό τον τρόπο υπόψη του την δομή του πληθυσμού και δεν μας δείχνει έτσι την πραγματική αναπαραγωγική του δραστηριότητα, είναι ένας δείκτης κατά προσέγγιση που μας δίνει μια γενική ένδειξη. Έτσι σε περιπτώσεις που έχουμε

λεπτομερέστερα πληθυσμιακά δεδομένα προσπαθούμε να υπολογίσουμε ακριβέστερους δείκτες, κυριότεροι από τους οποίους είναι οι δείκτες γονιμότητας (Τσαούσης, 2006).

❖ Δείκτης Ολικής Γονιμότητας

Όταν μιλάμε για το μέσο επίπεδο τεκνοποίησης ανά γυναίκα, δηλαδή το μέσο αριθμό παιδιών ανά γυναίκα προκύπτει από το άθροισμα των ειδικών κατά ηλικία δεικτών γονιμότητας οι οποίοι παρατηρήθηκαν το 1999. Εάν ο αριθμός των γυναικών στην ηλικία των 15 ετών (και ουσιαστικά σε κάθε ηλικία μεταξύ 15^{ου} και 49^{ου} έτους, εφόσον υποθέτουμε ότι όλες οι γυναίκες θα επιβιώσουν στο διάστημα της αναπαραγωγικής περιόδου) είναι N, τότε ο αριθμός των παιδιών σε κάθε ηλικία (ανάμεσα 15 και 49 χρονών) θα είναι :

$$n_x = Nf_x$$

όπου n_x είναι ο αριθμός των παιδιών που προέχρονται από τις γυναίκες x , και f_x είναι ο ειδικός δείκτης γονιμότητας στην ηλικία x , ο οποίος εκφράζει την τάση προς αναπαραγωγή των γυναικών ηλικίας x . Από την παραπάνω σχέση προκύπτει ο μέσος αριθμός παιδιών ανά γυναίκα αφού :

$$\bar{n} = \frac{\sum_{x=15}^{49} n_x}{N} = \frac{\sum_{x=15}^{49} Nf_x}{N} = \sum_{x=15}^{49} f_x$$

Ο δείκτης αυτός πέρα από το μέσο αριθμό παιδιών ανά γυναίκα, συναντάται και ως δείκτης ολικής γονιμότητας, συνθετικός δείκτης και συγκυριακός δείκτης γονιμότητας. Για παράδειγμα, στην Ελλάδα ο δείκτης αυτός ήταν ίσος με 1,3 το 1999, δηλαδή μια γυναίκα ηλικίας 15 χρονών στην Ελλάδα το έτος 1999, εάν ζήσει σε όλη τη διάρκεια της αναπαραγωγικής της ηλικίας μεταξύ 15 και 49 ετών και συμπεριφερθεί συνεχώς σύμφωνα με το νόμο γονιμότητας του έτους 1999, στην ηλικία των 49 ετών θα έχει φέρει στο κόσμο 1,3 παιδιά (ή αντίστοιχα οι 1.000 γυναίκες 1.300 παιδιά). Προφανώς, ο δείκτης αυτός δεν εκφράζει τον μέσο αριθμό παιδιών ανά γυναίκα που θα μπορούσε να προκύψει διαιρώντας τον αριθμό των γεννήσεων το 1999 με τον μέσο πληθυσμό των γυναικών αναπαραγωγικής ηλικίας το συγκεκριμένο έτος (δηλαδή αυτό που συνήθως ονομάζουμε γενικό δείκτη γονιμότητας). Και αυτό γιατί ο γενικός δείκτης γονιμότητας

εξαρτάται από την κατά ηλικία δομή του πληθυσμού των γυναικών που βρίσκονται σε αναπαραγωγική ηλικία (Μπάγκαβος, 2003).

Επιπλέον, ο ολικός δείκτης γονιμότητας επηρεάζεται από κάποιους παράγοντες, έτσι όταν οι ετήσιοι δείκτες γονιμότητας διαμορφώνονται ομαλά, θεωρούνται αξιόπιστοι και αντιπροσωπευτικοί του ιστορικού της αναπαραγωγής του πληθυσμού. Από την άλλη όταν οι παράγοντες αυτοί επηρεάσουν με τέτοιο τρόπο τον ολικό δείκτη γονιμότητας ώστε οι τιμές του να επηρεαστούν, ο δείκτης κρίνεται ως μη αντιπροσωπευτικός και αναξιόπιστος, ενώ μπορεί να μας οδηγήσει και σε λανθασμένα συμπεράσματα για τη γονιμότητα του εκάστοτε πληθυσμού.

❖ Μέση ηλικία τεκνοποίησης

Όσον αφορά το χρονοδιάγραμμα της γονιμότητας, με άλλα λόγια τη μέση ηλικία της τεκνοποίησης, υπολογίζεται ως εξής:

$$\bar{x} = \frac{\sum_{x=15}^{49} (x + 0,5)n_x}{\sum_{x=15}^{49} n_x} = \frac{\sum_{x=15}^{49} (x + 0,5)f_x}{\sum_{x=15}^{49} f_x}$$

Με βάση το προηγούμενο παράδειγμα, το έτος 1999 στην Ελλάδα η μέση ηλικία τεκνοποίησης είναι τα 29 έτη. Η μελέτη της ηλικιακής κατανομής της γονιμότητας και της θνησιμότητας, αλλά και τη δημιουργία συνθετικών δεικτών για τα δύο αυτά φαινόμενα, δεν προκύπτει μόνο από την ανάγκη για αξιόπιστες συγκρίσεις μεταξύ διαφορετικών πληθυσμών ή διαφορετικών χρονικών περιόδων. Ο συνδυασμός των νόμων θνησιμότητας και γονιμότητας αλλά και των συνθετικών δεικτών που προκύπτουν από αυτούς αποτελεί ιδιαίτερα χρήσιμο εργαλείο για την οριοθέτηση της φυσικής αύξησης και της δυναμικής των πληθυσμών. Με βάση όλα τα παραπάνω προκύπτει πως είναι αναγκαίος ένας διαχωρισμός μεταξύ των ετήσιων δεικτών, οι οποίοι χρησιμοποιούνται για τη μελέτη των δημογραφικών φαινομένων σε ένα ημερολογιακό έτος και των δεικτών που αναφέρονται στις γενιές (ή κοόρτες) και οι οποίοι αναφέρονται στο πως οι διαφορετικές γενιές βίωσαν ή βιώνουν πραγματικά τα φαινόμενα αυτά στη διάρκεια του χρόνου (Μπάγκαβος, 2003).

❖ Προβλήματα μέτρησης της γονιμότητας

Η μέτρηση της γονιμότητας όπως συμβαίνει στην περίπτωση της θνησιμότητας από στατιστική άποψη δεν είναι πάντα εύκολη υπόθεση. Στην δημογραφική ανάλυση, οι δείκτες που προτείνονται για την μέτρηση του φαινομένου της γονιμότητας υπολογίζονται με βάση τον γυναικείο πληθυσμό και αυτό γιατί, πολλές φορές τα παιδιά που γεννιούνται είναι αγνώστου πατρός, επειδή τα βιολογικά ηλικιακά όρια γονιμότητας των γυναικών προσδιορίζονται σαφέστερα από τα αντίστοιχα των αντρών και τέλος, γιατί η γέννηση τουλάχιστον βιολογικά αφορά πρωταρχικά και άμεσα την μητέρα.

Επίσης υπάρχουν και άλλοι συντελεστές της γονιμότητας, οι οποίοι αναφέρονται στις γεννήσεις που έγιναν στον πληθυσμό κάποιο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα συνήθως ενός έτους, ανά 1.000 άτομα του πληθυσμού. Σε αυτές τις περιπτώσεις, μόνο ένα μικρό κομμάτι του πληθυσμού συμμετέχει στις γεννήσεις, στο οποίο δεν συμπεριλαμβάνονται τα άτομα που βρίσκονται σε μη αναπαραγωγική ηλικία ή στερούνται φυσικής ικανότητας με αποτέλεσμα πολλές φορές τα αποτελέσματα να μην είναι αντιπροσωπευτικά.

Ένα ακόμα πρόβλημα στη μέτρηση της γονιμότητας, αποτελούν οι πολλαπλές γεννήσεις δηλαδή δίδυμα, τρίδυμα, διότι δεν έχει προσδιοριστεί αν πρέπει να καταγράφονται ως ένα ή περισσότερα γεγονότα. Ένα άλλο πρόβλημα που προκύπτει είναι ότι σε πολλές περιπτώσεις είναι αδύνατη η διαφοροποίηση της αυτόματης ή της τεχνητής αποβολής των μη βιώσιμων εμβρύων.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η συστηματική μελέτη των συνθηκών αναπαραγωγής του ανθρώπινου πληθυσμού οδήγησε στην ανάγκη ορισμού δεικτών με τους οποίους να μπορεί να μελετηθεί το φαινόμενο γονιμότητας όσο το δυνατόν καλύτερα για να προκύπτουν πιο έγκαιρα και αξιόπιστα αποτελέσματα.

2.3 Οι ενδιάμεσες μεταβλητές της γονιμότητας

Η αναζήτηση των παραγόντων της γονιμότητας κινούσε πάντα το ενδιαφέρον αφ' ενός μεν επειδή αυτή μπορεί να αποτελέσει μακροπρόθεσμα καθοριστικό στοιχείο της εξέλιξης ενός πληθυσμού και αφ' ετέρου πρόκειται για ένα φαινόμενο που στις

σύγχρονες κοινωνίες εξαρτάται κυρίως από την απόφαση των ζευγαριών (Ταπεινός 2002).

Στα μέσα της δεκαετίας του 1950 δύο Αμερικάνοι κοινωνιολόγοι, ο Κινγκσλεϊ Ντέιβις και η Τζούντιθ Μπλέηκ επισήμαιναν από τη μία ότι οι διαφορές που παρατηρούνται μεταξύ της γονιμότητας, με την δημογραφική πάντα έννοια του όρου, των πληθυσμών των υπανάπτυκτων χωρών με εκείνες των ανεπτυγμένων οφείλονται σε διάφορες κοινωνικής οργάνωσης, από την άλλη οι κοινωνίες με όμοια οργάνωση παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές γονιμότητας.

Σύμφωνα με τους συγγραφείς αυτούς οι κοινωνικοί παράγοντες που επηρεάζουν τη γονιμότητα ενός πληθυσμού επιδρούν πάντοτε έμμεσα και αθροιστικά. Επενεργούν μέσω ενός περιορισμένου αριθμού χαρακτηριστικών συνθηκών, η κάθε μία από τις οποίες ασκεί την δική της θετική ή αρνητική επίδραση. Για αυτό οι χαρακτηριστικές αυτές συνθήκες ονομάζονται ενδιάμεσες μεταβλητές (ή ενδιάμεσοι παράγοντες) της γονιμότητας και είναι συνοπτικά οι εξής ένδεκα:

Πίνακας 1. Οι ενδιάμεσες μεταβλητές που επηρεάζουν τη γονιμότητα

<i>Γενετήσιες μεταβλητές</i>	<i>Μεταβλητές σύλληψης</i>	<i>Μεταβλητές κήσης</i>
1. Ηλικία εισόδου σε γενετήσια ένωση	7. Γονιμότητα ή στειρότητα που επηρεάζεται από μη ηθελημένους παράγοντες	10. Εμβρυακή θνησιμότητα που οφείλεται σε ακούσιους λόγους
2. Μόνιμη αγαμία	8. Χρήση ή μη αντισυλληπτικών μεθόδων	11. Εμβρυακή θνησιμότητα που οφείλεται σε εκούσιους λόγους
3. Τμήμα της αναπαραγωγικής περιόδου που διανύεται μετά την γενετήσια ένωση	9. Γονιμότητα ή στειρότητα που επηρεάζεται από ηθελημένους παράγοντες	
4. Εκούσια αποχή		
5. Ακούσια αποχή		
6. Συχνότητα γενετήσιων επαφών		

Οι Ντέιβις και Μπλέικ παρατηρούν πως οι κάθε μία από τις ένδεκα μεταβλητές ενδέχεται να ασκεί αρνητική (πρόσημο μείον) ή θετική (πρόσημο συν) επίδραση στη γονιμότητα. Όλες οι μεταβλητές παρατηρούνται σε όλες τις κοινωνίες και αυτό γιατί είναι πραγματικές μεταβλητές και οι κάθε μία έχει κατεύθυνση προς την αύξηση ή τη μείωση της γονιμότητας. Με άλλα λόγια η έλλειψη μιας μεταβλητής δεν συνεπάγεται και με την έλλειψη επιρροής της γιατί και η απουσία καθεαυτή είναι μια μορφή επιρροής.

2.4 Παράγοντες που επηρεάζουν τη γονιμότητα

Σε αυτή την ενότητα θα γίνει παρουσίαση των σημαντικότερων παραγόντων που επηρεάζουν τη γονιμότητα.

❖ Τρόπος ζωής

Βασικός παράγοντας που επηρεάζει τη γονιμότητα αντρών και γυναικών είναι ο τρόπος ζωής και ο τρόπος διατροφής. Στρες, κακή διατροφή, αλκοόλ, τσιγάρο κατανάλωση φαρμάκων είναι οι βασικότεροι αρνητικοί, για την εγκυμοσύνη, παράγοντες, που προκαλούν ορμονικές διαταραχές και επηρεάζουν την ποιότητα του σπέρματος στους άντρες και την ωορρηξία στις γυναίκες.

❖ Αντισύλληψη

Είναι ευρέως γνωστό πως οι μέθοδοι αντισύλληψης αλλά και η χρήση της άμβλωσης είναι οι τρόποι, οι οποίοι επιδρούν άμεσα στη γονιμότητα του πληθυσμού. Το γεγονός ότι τα περισσότερα ζευγάρια χρησιμοποιούν παραδοσιακές μεθόδους αντισύλληψης που συχνά καταλήγουν σε μία ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη, έχει ως αποτέλεσμα την ευρεία χρήση της άμβλωσης, που αποτελεί και κύριο τρόπο ελέγχου των γεννήσεων στην Ελλάδα. Η άμβλωση νομιμοποιήθηκε από το νόμο το 1987 με υπουργική απόφαση.

❖ Θρησκεία

Καθοριστικό ρόλο στην αναπαραγωγική δραστηριότητα ενός πληθυσμού φαίνεται να παίζει και η θρησκεία. Παράλληλα, με την άλλοτε περισσότερο και άλλοτε λιγότερο άμεση συμμετοχή της στην κοινωνική ρύθμιση των θεμάτων σχετικά με το γάμο, την

οικογένεια και τη συγγένεια, η θρησκεία συμμετέχει στην διαμόρφωση των δυνατοτήτων αναπαραγωγής ενός πληθυσμού. Κάθε θρησκευτική πίστη έχει μια δημογραφική προέκταση. Στις προ- μεταβατικές κοινωνίες, το θρησκευτικό μήνυμα και η αναγκαιότητα αντιστάθμισης της υψηλής θνησιμότητας με υψηλή γονιμότητα συναντώνται, για να ευνοήσουν την επιβίωση των πληθυσμών.

Για παράδειγμα, σε ορισμένες θρησκείες απαγορεύουν τη διάδοση τη χρήση αντισυλληπτικών μέσων και της άμβλωσης. Υποστηρίζεται ότι όσοι έχουν ισχυρό φρόνημα της θρησκείας παραδοσιακά σχηματίζουν μεγάλες οικογένειες ενώ από την άλλη η εξασθένηση του θρησκευτικού φρονήματος περιορίζει το μέγεθος της οικογένειας. Συμπερασματικά, υπάρχει η αντίληψη ότι το θρησκευτικό φρόνημα εξασθένησε όσο οι παραδοσιακές αξίες έδωσαν τη θέση τους στον ορθολογιστικό τρόπο ζωής (Τσαούσης, 2006; Ταπεινός 2002).

❖ **Μετανάστευση**

Η μετανάστευση, η θνησιμότητα και η γονιμότητα είναι τρεις βασικοί παράγοντες οι οποίοι καθορίζουν το μέγεθος, την δομή και την εξέλιξη του πληθυσμού ενός γεωγραφικού χώρου και αναφέρονται ως συνιστώσες της πληθυσμιακής εξέλιξης. Η μετανάστευση έχει και δημογραφικά αποτελέσματα, όπως η μείωση του πληθυσμού στον τόπο προέλευσης και η αύξηση του πληθυσμού στο τόπο εγκατάστασης. (Τσαούσης, 2006).

❖ **Οικογένεια**

Στις σύγχρονες κοινωνίες ο γάμος είναι ο κύριος αν όχι ο αποκλειστικός σχεδόν τρόπος με τον οποίο εξασφαλίζεται η γονιμότητα. Είναι γνωστός ο ρόλος που παίζει η οικογένεια στη γέννηση και στην ανατροφή των παιδιών. Το γεγονός πως τα παιδιά σε παλαιότερες εποχές αποτελούσαν πηγές εισοδήματος για τους γονείς και πολλές φορές μέσα φτηνού εργατικού δυναμικού, έπαψε να υφίσταται (Ταπεινός, 1993).

Όμως μετά τη κατάργηση της παιδικής εργασίας και την υποχρεωτική εκπαίδευση των παιδιών συνεπάγεται με αυξανόμενο κόστος της ανατροφής των παιδιών γεγονός που σημαίνει πτώση της γονιμότητας (Τσαούσης, 2006).

❖ **Οικονομικοί παράγοντες**

Σε γενικές γραμμές το άτομο επιθυμεί να ‘ανέβει’ κοινωνική τάξη από την οποία ήδη ανήκει, γεγονός που σημαίνει ότι η δημιουργία οικογένειας έρχεται σε δεύτερη μοίρα. Έτσι οι άνθρωποι στη προσπάθειά τους να έχουν ένα ικανοποιητικό βιοτικό επίπεδο και σε συνδυασμό πως η ανατροφή των παιδιών προϋποθέτει χρόνο και χρήματα δεν έχουν ως στόχο τους την απόκτηση μιας μεγάλης οικογένειας (Τσαούσης, 2006; Ταπεινός, 2002).

Αρκετοί οικονομολόγοι ασχολήθηκαν με την ύπαρξη σχέσης ανάμεσα στο εισόδημα και τη γονιμότητα. Οι γονείς αποφασίζουν για τον αριθμό των παιδιών που επιθυμούν να αποκτήσουν και για το ύψος της επένδυσης σε χρήματα και σε χρόνο που σκοπεύουν να επενδύσουν στην εκπαίδευσή τους. Η οικονομική θεωρία αναφέρει πως το παιδί θεωρείται ένα ανώτερο αγαθό, ότι ο αριθμός των επιθυμούμενων παιδιών αυξάνεται, όσο αυξάνεται το εισόδημα των γονέων και μειώνεται όσο ανεβαίνει το κόστος του παιδιού (Becker, 1981).

❖ **Αγροτικό – Αστικό περιβάλλον**

Από μελέτες έχει διαπιστωθεί μια αντίστροφη σχέση μεταξύ αναπαραγωγικής συμπεριφοράς και μεγέθους περιοχής. Έχει αποδειχθεί ότι στα αστικά κέντρα παρατηρείται μείωση της γονιμότητας αν και τα πρώτα χρόνια αστικοποίησης παρατηρούνταν το αντίθετο. Πολύ συχνά δηλαδή, συσχετίζεται η μείωση της γονιμότητας ενός πληθυσμού με τη διαδικασία αστικοποίησης. Πολλές είναι οι ερμηνείες για το συγκεκριμένο φαινόμενο και από διάφορους ερευνητές (Τσαούσης, 2006).

2.5 Επίπεδο εκπαίδευσης γυναικών

Όπως είδαμε και παραπάνω κατά τον Becker, το ζευγάρι αποφασίζει με ορθολογικά κριτήρια για το αν θα αποκτήσει ή όχι ένα παιδί ή για το πόσα παιδιά θα αποκτήσει. Με βάση την άποψη αυτή υποστηρίζεται ότι το μέγεθος της οικογένειας προσδιορίζεται από ένα σύνολο προτιμήσεων σε αντιστοιχία με τους διαθέσιμους οικονομικούς πόρους, ώστε να επιτυγχάνεται η ισορροπία μέσα στην οικογένεια με βάση οικονομικούς παράγοντες. Εάν πάντως θεωρήσουμε ότι το εισόδημα αποτελεί προσδιοριστικό παράγοντα της γονιμότητας, τότε τα ζευγάρια με υψηλότερο εισόδημα είναι πιθανόν να επιθυμούν να αποκτήσουν λιγότερα παιδιά, αλλά να δώσουν μεγαλύτερη βαρύτητα στην ανατροφή τους.

Από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα σε πολλές Ευρωπαϊκές χώρες αλλά και στις Η.Π.Α βλέπουμε μια αντίστροφη σχέση μεταξύ γονιμότητας και επιπέδου εκπαίδευσης. Με άλλα λόγια μια αύξηση στο μορφωτικό επίπεδο επιφέρει μια ταυτόχρονη μείωση στη γονιμότητα. Η ανάπτυξη του εκπαιδευτικού επιπέδου των γυναικών φαίνεται να μετατρέπει τις γυναίκες από νοικοκυρές και από μόνες υπεύθυνες για την ανατροφή των παιδιών σε γυναίκες που διεκδικούν μια θέση στην αγορά εργασίας.

Οι έρευνες που έγιναν για να διακριβωθεί κατά πόσον το μορφωτικό επίπεδο αποτελεί διαμορφωτικό παράγοντα της αναπαραγωγικής δραστηριότητας ενός πληθυσμού έδειξαν πως υπάρχει μια αντίστροφη σχέση μεταξύ των δύο. Συγκεκριμένα φαίνεται πως το μορφωτικό επίπεδο των γυναικών επηρεάζει πτωτικά τη γονιμότητα παρόλο που μπορεί να υπάρχει μια άλλη μεταβλητή που να επιδρά θετικά (παραδείγματος χάριν το αγροτικό περιβάλλον). Όπως βλέπουμε στο παρακάτω Πίνακα 1 οι γυναίκες με ανώτερη εκπαίδευση κάνουν λιγότερα παιδιά από τις γυναίκες με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο. Οι διάφορες ερμηνείες που δόθηκαν στο φαινόμενο ποικίλουν κατά καιρούς (Τσαούσης, 2006).

Πίνακας 2. Συμπληρωμένο μέγεθος οικογένειας λευκών έγγαμων γυναικών κατά μορφωτικό επίπεδο και είδος κατοικίας. Η.Π.Α 1940 και 1950

Μορφωτικό επίπεδο	1940		1950	
	Αστικές περιοχές	Αγροτικές περιοχές	Αστικές περιοχές	Αγροτικές περιοχές
<i>Ανώτερη εκπαίδευση</i>				
4 έτη ή πλέον	1,8	2,2	1,4	1,8
1-3 έτη	1,9	2,8	1,6	2,2
<i>Μέση εκπαίδευση</i>				
4 έτη	1,8	2,8	1,7	2,6
1-3 έτη	2,2	3,6	2,1	3,3
<i>Κατώτερη ή καμία εκπαίδευση</i>				
	2,8	4,4	2,6	4,1

Πηγή: Petersen 1969

Σύμφωνα με τους μελετητές υπάρχουν τρεις ενδιάμεσες μεταβλητές που καθορίζουν τη σχέση μεταξύ εκπαιδευτικού επιπέδου και γονιμότητας, η ηλικία γάμου, η συχνότητα σύναψης γάμου και η χρήση μεθόδων περιορισμού της γονιμότητας. Έτσι οι γυναίκες υψηλού εκπαιδευτικού επιπέδου παρουσιάζουν χαμηλά επίπεδα γονιμότητας όχι μόνο λόγω ότι έρχονται αργότερα σε ηλικία γάμου αλλά και εξαιτίας της χρήσης αντισυλληπτικών χαπιών ή όποια άλλη μέθοδο χρησιμοποιούν. Γεγονός που σημαίνει πως οι γυναίκες έχουν τη δυνατότητα να αποφασίσουν πότε θα αποκτήσουν παιδί.

Σε χώρες που παρουσιάζουν χαμηλά επίπεδα γονιμότητας παρατηρείται γενικά να υπάρχει μια αντίστροφη σχέση μεταξύ γονιμότητας και επιπέδου εκπαίδευσης γυναικών. Η μόρφωση των γυναικών είναι ο λιγότερο αμφισβητούμενος παράγοντας που επηρεάζει τη γονιμότητα, καθώς βλέπουμε, πως συμφωνούν όλες οι επιστημονικές προσεγγίσεις (κοινωνιολογικές, δημογραφικές, οικονομικές). Με άλλα λόγια η παιδεία των γυναικών για τη δημογραφία ανεβάζει την ηλικία γάμου, για τον οικονομολόγο αυξάνει το 'χρονικό και οικονομικό κόστος' που απαιτεί ένα παιδί και για τον κοινωνιολόγο αλλάζει τα συστήματα αξιών, από όποια σκοπιά και να τα δεις όλα τους είναι στοιχεία που μειώνουν τη γονιμότητα (Ταπεινός 2002). Οι έρευνες (WFS /DHS)

επιβεβαιώνουν την αντίστροφη σχέση ανάμεσα στην γονιμότητα και στον αριθμό ετών σχολικής φοίτησης των γυναικών (Πίνακας 2).

Πίνακας 3. Παγκόσμια έρευνα για τη γονιμότητα

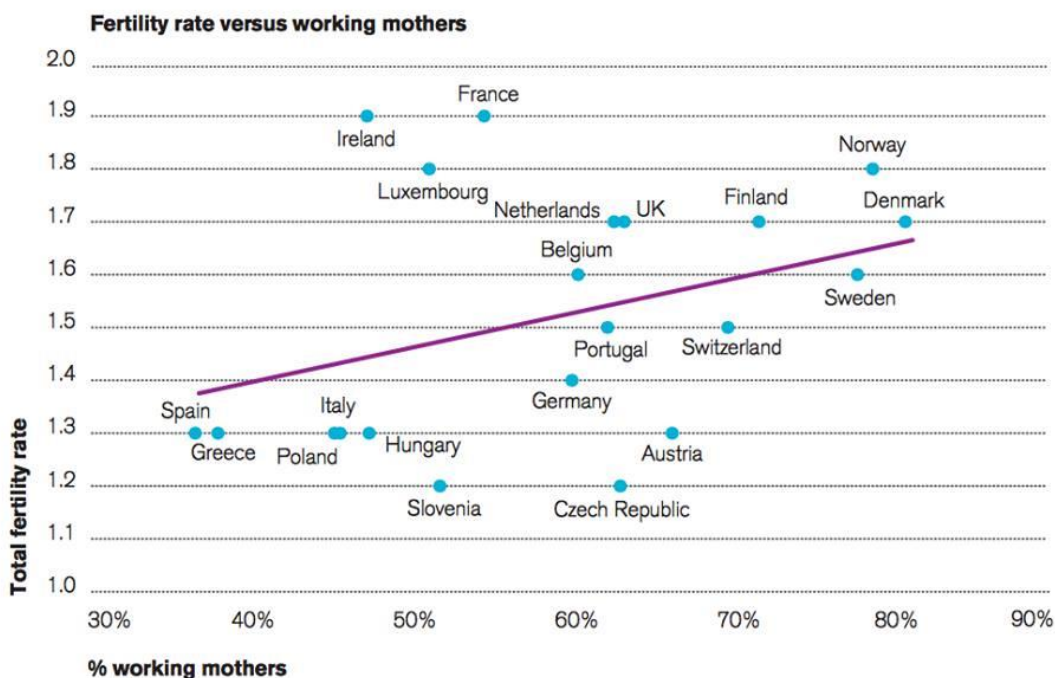
	Έτος διεξαγωγής της έρευνας	Έτη φοίτησης				Διαφορά 0 – 7+	
		Σύνολο	0	1-3	4-6		7+
Νότια Αφρική							
Γκάνα	1979/80	6,5	6,8	6,7	6,7	5,5	-1, 3
Κένυα	1977/ 78	8,3	8,3	9,2	8,4	7,3	-1,0
Σενεγάλη	1978	7,2	7,3	9,4	6,3	4,5	-2,8
Βόρεια Αφρική							
Μαρόκο	1979/80	5,9	6,4	5,2	4,4	4,2	-2,2
Λατινική Αμερική και Καραϊβική							
Κολομβία	1976	4,7	7,0	6,0	3,8	2,6	-4,4
Δομινικανική Δημοκρατία	1975	5,7	7,0	7,3	5,4	3,0	-4,0
Ισημερινός	1979	5,3	7,8	7,2	5,3	2,7	-5,1
Μεξικό	1976	6,2	8,1	7,5	5,8	3,3	-4,8
Περού	1977/78	5,6	7,3	6,8	5,1	3,3	-4,0

Πηγή: United Nations, Women's Educational and Fertility Behavior, New York, 1995

Από την άλλη πλευρά από μια πιο πρόσφατη έρευνα βλέπουμε πως η αύξηση του αριθμού των γυναικών που εργάζονται δεν εξηγεί τη πτώση της γονιμότητας στην Ευρώπη. Η Analía Torres (2008) με την βοήθεια των δεδομένων ESS κατέληξε στα παρακάτω συμπεράσματα (Γράφημα 1). Όπως βλέπουμε από το παρακάτω γράφημα στη μια πλευρά έχουμε τα κράτη με χαμηλό ποσοστό γυναικών που εργάζονται (Ισπανία, Ελλάδα, Ιταλία, Ουγγαρία, Πολωνία) και χαμηλό επίπεδο γονιμότητας και από την άλλη οι χώρες με υψηλή γυναικεία απασχόληση και υψηλό ποσοστό

γονιμότητας (Σκανδιναβία). Μια φαινομενική εξήγηση είναι ότι οφείλεται στη διαφορετική φροντίδα των παιδιών ανά χώρα. Σε χώρες που η φροντίδα των παιδιών και η εργασία των γυναικών είναι εξαιρετικά δύσκολο να συνδυαστούν οι γυναίκες καθυστερούν ή και αναβάλλουν να κάνουν παιδιά και το αντίθετο σε χώρες που η φροντίδα των παιδιών είναι προτεραιότητα έχουμε πιο πολλές γεννήσεις. Όμως φαίνεται να υπάρχει και μια τρίτη κατηγορία χωρών (Γαλλία, Λουξεμβούργο, Ιρλανδία), όπου δεν μπορεί να εξηγηθεί, γιατί συνδυάζεται η χαμηλή απασχόληση των γυναικών με υψηλό δείκτη γονιμότητας.

Γράφημα 1 Δείκτες γονιμότητας και εργαζόμενες μητέρες

Πηγή: European Social Survey

❖ Κράτος πρόνοιας και γονιμότητα

Το κράτος συμβάλει στην γονιμότητα και με ρυθμίσεις και νόμους ώστε να προσπαθεί να καλύψει τις βασικές μορφές δημόσιας υποστήριξης των οικογενειών. Η «πολιτική για την οικογένεια», όπως ονομάζεται, περιλαμβάνει τη νομοθεσία για την οικογένεια, καθώς και όλα τα επιδόματα και τις υπηρεσίες που αφορούν σε ζευγάρια με παιδιά ή και μονογεϊκά νοικοκυριά. Οι κοινωνικές πολιτικές για την οικογένεια

εξακολουθούν να διαφέρουν σημαντικά ανάμεσα στις διάφορες χώρες της Ευρώπης, αφού αποτελούν έκφραση των διαφορετικών μοντέλων κράτους πρόνοιας.

Τα οικογενειακά επιδόματα αποτελούν ένα αποτελεσματικό εργαλείο κοινωνικής πολιτικής στα κράτη μέλη για να ισχυροποιήσουν ένα πρότυπο φροντίδας των παιδιών, στο οποίο η εργαζόμενη μητέρα λαμβάνει παροχές άδειας για να μείνει σπίτι ή να έχει μειωμένο ωράριο. Για παράδειγμα, το επίδομα τοκετού μπορεί να παρέχεται κατά τη γέννηση ενός παιδιού, προκειμένου να βοηθήσει τις οικογένειες να καλύψουν το κόστος του τοκετού. Σε μερικές χώρες παρέχονται στα μονογονεϊκά νοικοκυριά επιπρόσθετα ειδικά επιδόματα, επίσης χορηγούνται ένα συμπληρωματικό ποσό σε οικογένειες που έχουν παιδιά με ειδικές ανάγκες.

Μερικά μοντέλα κοινωνικής προστασίας προσφέρουν δάνεια σε περίπτωση που οι γονείς είναι χρεωμένοι, ή οι οικογένειες συχνά ωφελούνται από την παροχή επιδόματος κατοικίας, το οποίο τις βοηθά οικονομικά ώστε να αποκτήσουν ένα χώρο διαμονής. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση γίνεται προσπάθεια για αύξηση της γονιμότητας, έχει ως στόχο την εναρμόνιση ανάμεσα στην εργασιακή και οικογενειακή ζωή. Οι βασικές μορφές υπηρεσιών που μπορούν να προσφερθούν από το κράτος είναι οι βρεφονηπιακοί και παιδικοί σταθμοί, οι οποίοι παρέχουν τις υπηρεσίες μέχρι την υποχρεωτική φοίτηση των παιδιών στο σχολείο.

Για παράδειγμα, η γαλλική πολιτική έναντι της οικογένειας δεν συμβάλει όμως μόνον στην αύξηση του πληθυσμού, αλλά και στην ισότητα ευκαιριών για τις γυναίκες, καθώς επικεντρώνει στη συμφιλίωση εργασίας και οικογένειας, όπως επισημαίνει η Κριστίνα Σίλντμαν από το ίδρυμα Φρίντριχ-Εμπερτ. Έρευνα του ιδρύματός της κατέδειξε ότι όσο υψηλότερο είναι το ποσοστό των εργαζόμενων γυναικών, τόσο μεγαλύτερη είναι και η γονιμότητα. Η βασική αυτή αρχή που θέλει τα παιδιά να εντάσσονται όσο το δυνατόν γρηγορότερα στη γαλλική κοινωνία, αντικατοπτρίζεται πλήρως στην εκπαιδευτική πολιτική της χώρας, έτσι υπάρχουν Βρεφονηπιακοί σταθμοί, προσχολικά κέντρα, παιδικοί σταθμοί, ολοήμερα σχολεία, ώστε να υπάρξει βοήθεια για τις εργαζόμενες μητέρες. Το 40% των γυναικών με παιδιά προσχολικής ηλικίας εργάζονται σε καθεστώς πλήρους απασχόλησης, αυτό φαίνεται και από το γεγονός ότι όσο υψηλότερα ανεβαίνουν οι Γαλλίδες επαγγελματικά, τόσο περισσότερα παιδιά έχουν. Αυτό φυσικά ισχύει και για τη Σκανδιναβία.

Στο σημείο αυτό θα αναφέρουμε κάποια γενικά χαρακτηριστικά της Σουηδικής πολιτικής για την οικογένεια και αυτό γιατί όπως θα δούμε παρακάτω (Κεφάλαιο 3 Αποτελέσματα) ο δείκτης ολικής γονιμότητας για τη Σουηδία είναι υψηλός. Πιο συγκεκριμένα οι Σουηδικές πολιτικές έχουν : α) μεγάλη ‘γενναιοδωρία’ ως προς τους πολίτες, β) υψηλή ευελιξία, μια οικουμενική προσέγγιση δηλαδή κανόνες και οφέλη που είναι ανεξάρτητα από το συζυγικό ή το κοινωνικό κύρος, γ) μια γενική ‘προώθηση’ των γυναικών ως προς την αγορά εργασίας, δ) πολύ σημαντικό στοιχείο είναι οι γονικές άδειες που υπάρχουν στη Σουηδία με 80 % όφελος από το εισόδημα για 13 μήνες, συν 3 ακόμη μήνες με ένα χαμηλό σχετικά όφελος που δεν σχετίζεται με το εισόδημα αλλά και με δικαίωμα επιστροφής μετά την άδεια, υπάρχει μεγάλη ευελιξία μέσω της μερικής απασχόλησης και των υπερωριών στην εργασία.

Επιπλέον μερικά χαρακτηριστικά των οικογενειακών πολιτικών στη Σουηδία είναι: α) οι ‘ημέρες μπαμπά’ δηλαδή δέκα μέρες παροχών που δίνονται στο πατέρα μετά τη γέννηση του παιδιού, β) επίδομα τέκνου, περίπου 900 ευρώ ετησίως για κάθε παιδί, επίσης επίδομα ενοικίου σε περίπτωση ανάγκης, γ) υπάρχει χρόνος άδειας λόγω άρρωστο παιδιού, προς το παρόν έως 120 πληρωμένες μέρες το χρόνο για κάθε παιδί, δ) υπάρχει κρατική κάλυψη υψηλής ποιότητας και χαμηλού κόστους η οποία παρέχει ολοήμερη φύλαξη σε παιδιά όλων των ηλικιακών ομάδων και ολοήμερα σχολεία για όλα τα παιδιά κάθε σχολικής ηλικίας ε) το φαινόμενο να κάνουν οι γυναίκες δεύτερο ή τρίτο παιδί σε διάστημα λιγότερο από 30 μήνες, γεγονός που σε συνδυασμό με τις γενικότερες ευνοϊκές οικονομικές συνθήκες αυξάνει το δείκτη γονιμότητας , αυτό παρατηρείται από τη δεκαετία του 90 έως και σήμερα και πιο συγκεκριμένα το 1986.

Σε κάθε χώρα δίνεται διαφορετική έμφαση στους νόμους και στην κοινωνική πολιτική για την οικογένεια. Για παράδειγμα, στις σκανδιναβικές χώρες οι οικογενειακές υποχρεώσεις είναι μηδαμινές και οι κοινωνικές παροχές αναφέρονται κυρίως στα άτομα. Η εξέλιξη των κοινωνικών υπηρεσιών στις χώρες αυτές, επιταχύνθηκε στη δεκαετία του '70 ακολουθώντας μία γρήγορη οικονομική ανάπτυξη. Ήδη, από τότε, είχε αρχίσει να σημειώνει αύξηση η γυναικεία παρουσία στην αγορά εργασίας. Για τις οικογένειες - ή μάλλον για τις γυναίκες- το πλέον σημαντικό στοιχείο της νομοθεσίας υπήρξε ο Νόμος για την Ημερήσια Φροντίδα του Παιδιού (1973) βάσει του οποίου οι τοπικές αυτοδιοικήσεις ήταν πλέον υπεύθυνες για την παροχή υπηρεσιών

ημερήσιας φροντίδας. Ο νόμος αυτός ψηφίστηκε στη Φινλανδία, αλλά παρόμοιοι νόμοι σε όλες τις σκανδιναβικές χώρες στήριξαν έμπρακτα την ισότητα των δύο φύλων και κατέστησαν εφικτό τον αγαστό συγκερασμό του οικογενειακού και επαγγελματικού βίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

3.1 Αποτελέσματα για κάθε χώρα

Μετά την επεξεργασία των δεδομένων από τη Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία (Eurostat) έχουμε τα αποτελέσματα που μας ενδιαφέρουν, παρακάτω γίνεται η παρουσίαση των αποτελεσμάτων αυτών. Οι χώρες που γίνεται αναφορά είναι η Σουηδία, η Σλοβακία, η Δανία, η Τουρκία, η Νορβηγία και η Φιλανδία, θα ακολουθήσει η παρουσίαση του δείκτη ολικής γονιμότητας ανά εκπαιδευτικό επίπεδο για κάθε μία χώρα ξεχωριστά αλλά και σύγκριση μεταξύ των χωρών καθώς και η μέση ηλικία τεκνοποίησης.

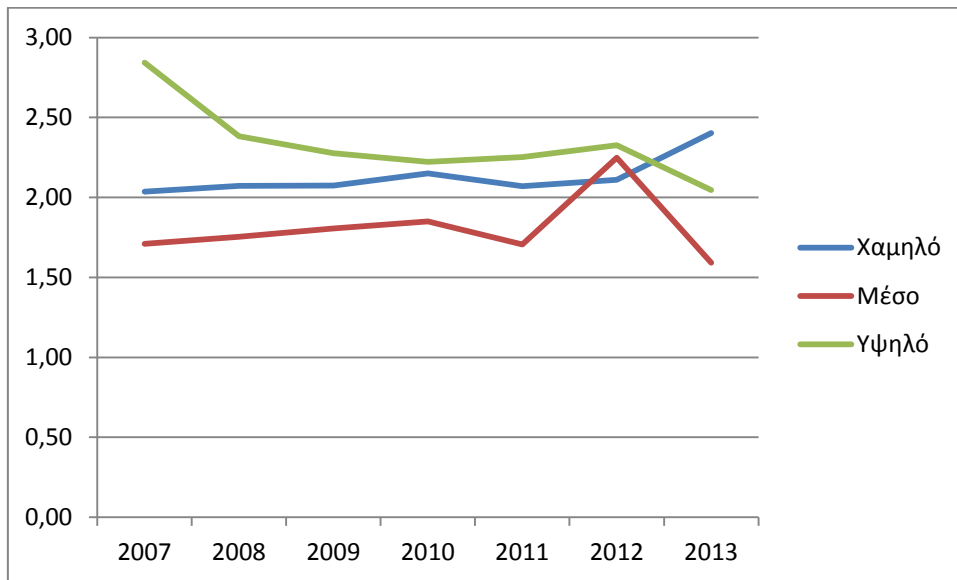
Στο παρακάτω **Πίνακα4** βλέπουμε συνοπτικά τα δεδομένα για το δείκτη ολικής γονιμότητας για όλες τις χώρες. Έπειτα από το **Γράφημα1** μέχρι και το **Γράφημα6** βλέπουμε τα δεδομένα για το δείκτη ολικής γονιμότητας για κάθε χώρα ξεχωριστά ανά εκπαιδευτικό επίπεδο για τα έτη 2007 έως 2013, με εξαίρεση την Τουρκία και τη Σλοβακία που έχουμε στοιχεία μόνο για τα έτη 2011, 2012 και 2013. Επίσης για τα δεδομένα της Νορβηγίας λείπει το έτος 2007 καθώς υπήρχε λάθος στα δεδομένα από τη Eurostat.

Πίνακας 4. Δείκτης Ολικής Γονιμότητας για όλες τις χώρες ανά εκπαιδευτικό επίπεδο

Σουηδία							
Εκπαιδευτικό επίπεδο	Έτος						
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Χαμηλό	2,04	2,07	2,07	2,15	2,07	2,11	2,40
Μέσο	1,71	1,75	1,81	1,85	1,71	2,25	1,59
Υψηλό	2,84	2,38	2,88	2,22	2,25	2,33	2,05
Σλοβακία							
Εκπαιδευτικό επίπεδο	Έτος						
				2011	2012	2013	
Χαμηλό				1,10	1,12	1,55	
Μέσο				1,70	1,61	1,49	
Υψηλό				1,33	1,21	1,19	
Τουρκία							
Εκπαιδευτικό επίπεδο	Έτος						
				2011	2012	2013	
Χαμηλό				2,49	2,59	2,65	
Μέσο				1,47	1,57	1,69	
Υψηλό				1,25	1,17	1,07	
Νορβηγία							
Εκπαιδευτικό επίπεδο	Έτος						
	2008	2009	2010			2012	2013
Χαμηλό	1,79	1,81	1,76			1,73	1,69
Μέσο	1,87	1,76	1,75			1,66	1,60
Υψηλό	2,04	2,05	2,08			2,01	2,00
Φιλανδία							
Εκπαιδευτικό επίπεδο	Έτος						
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Χαμηλό	1,85	1,82	1,84	1,84	1,81	1,83	1,72
Μέσο	1,60	1,68	1,65	1,66	1,64	1,63	1,63
Υψηλό	2,26	2,21	3,04	2,12	2,43	1,85	1,81
Δανία							
Εκπαιδευτικό επίπεδο	Έτος						
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Χαμηλό	1,54	1,05	1,06	1,07	0,99	0,98	1,43
Μέσο	1,08	1,09	1,07	1,11	1,04	1,02	1,51
Υψηλό	1,33	1,39	1,26	1,31	1,23	1,20	1,71

Πηγή: Επεξεργασία δεδομένων από τη Eurostat

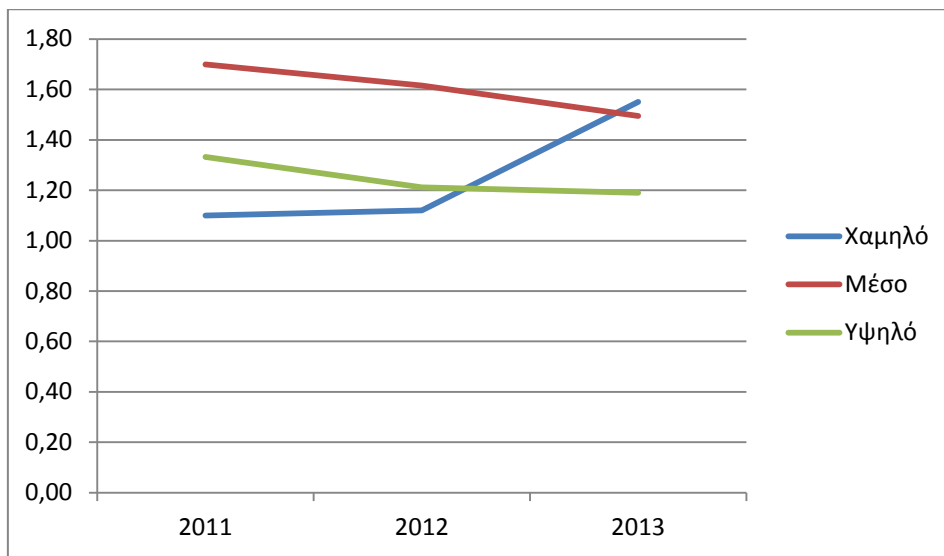
Γράφημα 2. Δείκτης Ολικής Γονιμότητας ανά εκπαιδευτικό επίπεδο για τη Σουηδία

Πηγή: Επεξεργασία δεδομένων από τη Eurostat

Στο παραπάνω Γράφημα 2 βλέπουμε πως για το χαμηλό επίπεδο δεν υπάρχουν μεγάλες διακυμάνσεις στους δείκτες ολικής γονιμότητας, μόνο μια μικρή άνοδος το 2013. Όσον αφορά το μέσο εκπαιδευτικό επίπεδο οι δείκτες είναι αρκετά χαμηλοί σε σχέση με τα άλλα επίπεδα, αλλά το 2012 υπάρχει μια άνοδος. Σε αντίθεση τώρα το υψηλό επίπεδο παρουσιάζει το 2007 τους μεγαλύτερους δείκτες και στη συνέχεια παρουσιάζει μια πτώση με το χαμηλότερο να είναι το 2013.

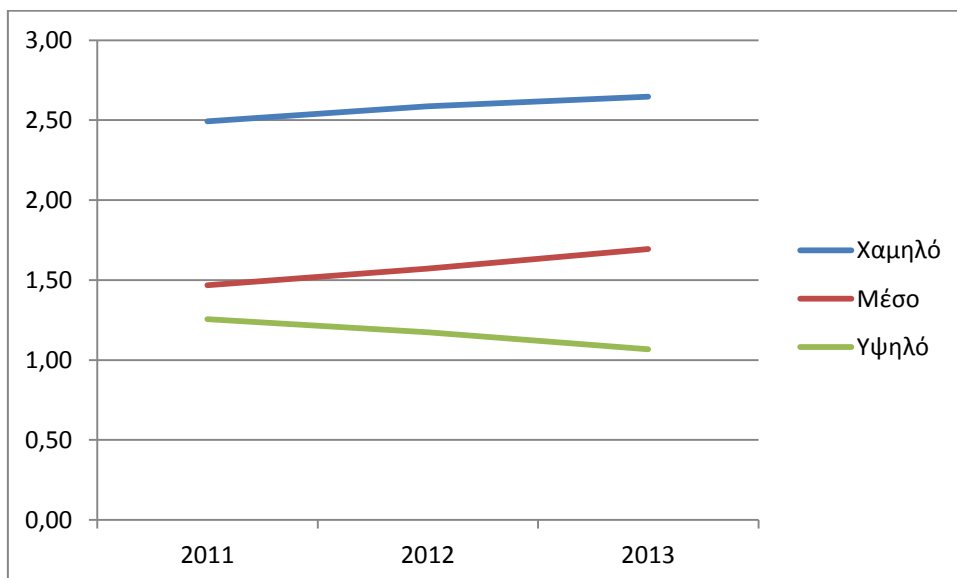
Γράφημα 3. Δείκτης Ολικής Γονιμότητας ανά εκπαιδευτικό επίπεδο για τη Σλοβακία

Πηγή: Επεξεργασία δεδομένων από τη Eurostat

Στο παραπάνω Γράφημα 3 παρατηρούμε πως σε γενικές γραμμές ο δείκτης ολικής γονιμότητας κυμαίνεται σε χαμηλά επίπεδα. Στο χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο παρατηρούμε μια αύξηση στα τελευταία έτη ενώ τα άλλα δύο εκπαιδευτικά επίπεδα δεν παρουσιάζουν μεγάλες διακυμάνσεις.

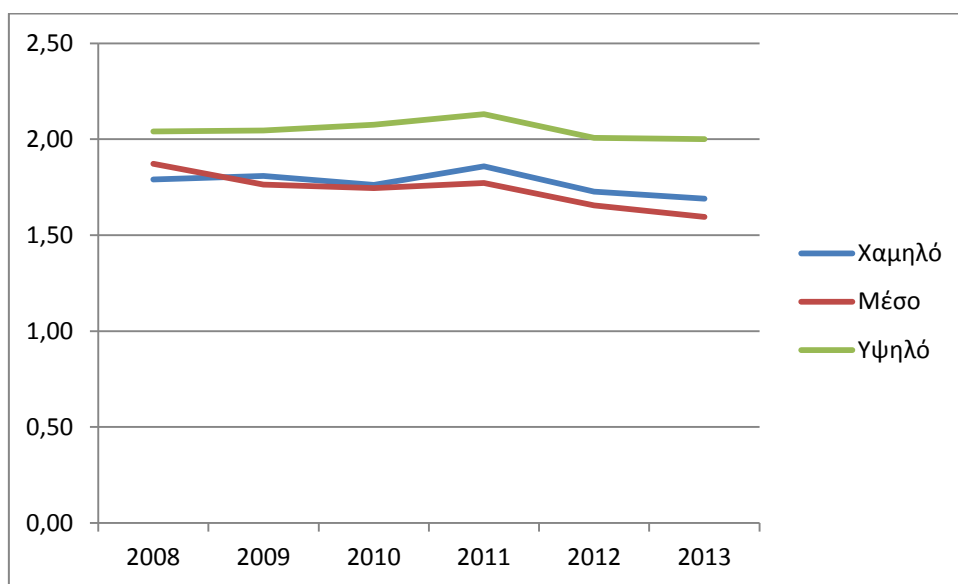
Γράφημα 4. Δείκτης Ολικής Γονιμότητας ανά εκπαιδευτικό επίπεδο για τη Τουρκία

Πηγή: Επεξεργασία δεδομένων από τη Eurostat

Με βάση όσα προκύπτουν από το Γράφημα 4 βλέπουμε πως οι μεγαλύτεροι δείκτες ολικής γονιμότητας βρίσκονται στο χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο και συγκεκριμένα το 2013, δηλαδή παρατηρούμε μια ανοδική τάση, που διαφέρει από τα δύο εκπαιδευτικά επίπεδα καθώς μπορούμε να πούμε πως όσον αφορά το υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο βλέπουμε μια πτώση.

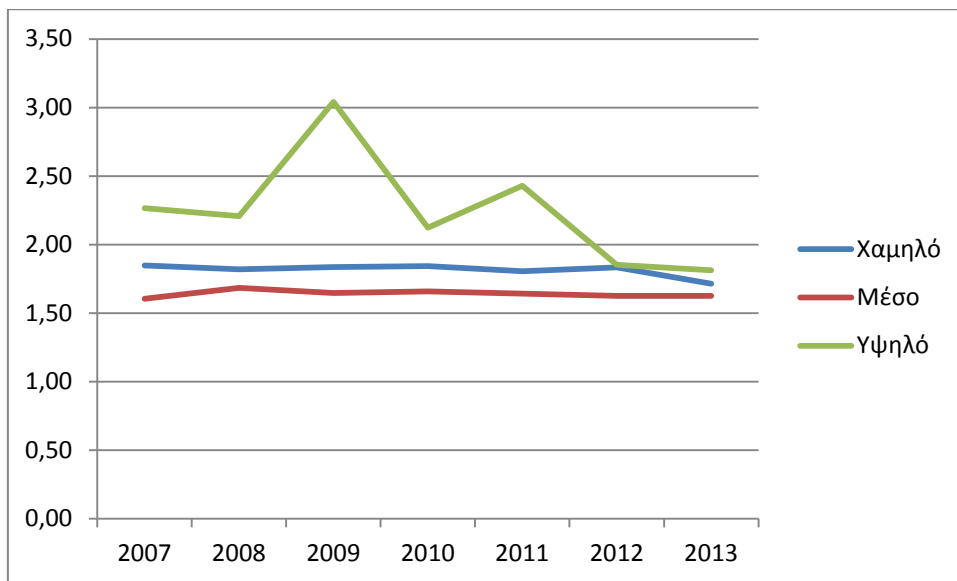
Γράφημα 5. Δείκτης Ολικής Γονιμότητας ανά εκπαιδευτικό επίπεδο για τη Νορβηγία

Πηγή: Επεξεργασία δεδομένων από τη Eurostat

Στο παραπάνω Γράφημα 5 βλέπουμε πως για το χαμηλό επίπεδο δεν υπάρχουν μεγάλες διακυμάνσεις στους δείκτες ολικής γονιμότητας, μόνο μια μικρή άνοδος το 2011. Έπειτα για το μέσο εκπαιδευτικό επίπεδο παρουσιάζει μεγάλες ομοιότητες με το χαμηλό, καθώς κυμαίνονται περίπου στα ίδια επίπεδα. Σε αντίθεση τώρα το υψηλό επίπεδο παρουσιάζει το 2011 τους μεγαλύτερους δείκτες και στη συνέχεια παρουσιάζει μια πτώση με το χαμηλότερο να είναι το 2013.

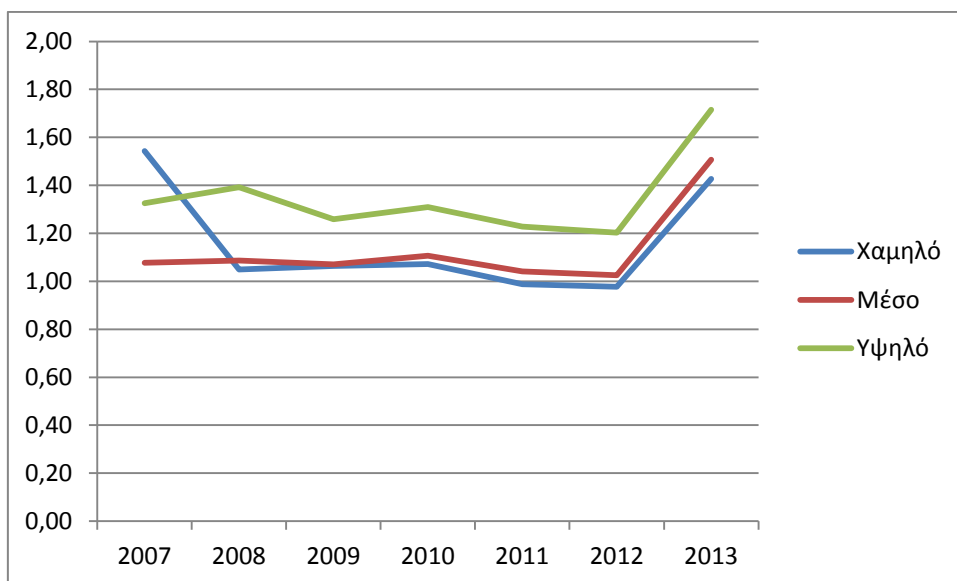
Γράφημα 6. Δείκτης Ολικής Γονιμότητας ανά εκπαιδευτικό επίπεδο για τη Φιλανδία

Πηγή: Επεξεργασία δεδομένων από τη Eurostat

Με βάση όσα προκύπτουν από το Γράφημα 6 για το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο βλέπουμε μια σταθερή πορεία του δείκτη ολικής γονιμότητας, το ίδιο μπορούμε να πούμε και για το μέσο εκπαιδευτικό επίπεδο. Όσον αφορά το υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, το οποίο διαφέρει από τα δύο καθώς βλέπουμε μεγάλες διακυμάνσεις ανάμεσα στα έτη και την μεγαλύτερη άνοδο να σημειώνεται στο έτος 2009 και η χαμηλότερη το 2013, όπου εκεί βλέπουμε και τους μεγαλύτερους δείκτες ολικής γονιμότητας.

Γράφημα 7. Δείκτης Ολικής Γονιμότητας ανά εκπαιδευτικό επίπεδο για τη Δανία

Πηγή: Επεξεργασία δεδομένων από τη Eurostat

Όπως βλέπουμε από το Γράφημα 7 οι δείκτες ολικής γονιμότητας παρουσιάζουν μεγάλες ομοιότητες σε όλα τα εκπαιδευτικά επίπεδα, πιο αναλυτικά το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο ξεκινά για το έτος 2007 με το δείκτη ολικής γονιμότητας σε υψηλό επίπεδο, αλλά μετά παρατηρούμε μια πτώση και για τα υπόλοιπα έτη γεγονός που παρουσιάζει ομοιότητες με τα άλλα δύο εκπαιδευτικά επίπεδα και έτσι το 2013 παρατηρούμε μια αύξηση του δείκτη ολικής γονιμότητας.

Στο παρακάτω **Πίνακα5** βλέπουμε συνοπτικά τη μέση ηλικία τεκνοποίησης για όλες τις χώρες. Πιο αναλυτικά από το **Γράφημα8** μέχρι και το **Γράφημα13** βλέπουμε τα δεδομένα για το δείκτη ολικής γονιμότητας για κάθε χώρα ξεχωριστά ανά εκπαιδευτικό επίπεδο για τα έτη 2007 έως 2013, με εξαίρεση την Τουρκία και τη Σλοβακία που έχουμε στοιχεία μόνο για τα έτη 2011, 2012 και 2013. Επίσης για τα δεδομένα της Νορβηγίας λείπει το έτος 2007 καθώς υπήρχε λάθος στα δεδομένα από τη Eurostat.

Πίνακας 5. Μέση ηλικία τεκνοποίησης για όλες τις χώρες ανά εκπαιδευτικό επίπεδο

Σουηδία							
Εκπαιδευτικό επίπεδο	Μέση Ηλικία						
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Χαμηλό	28,1	28,2	28,4	28,4	28,5	28,6	28,8
Μέσο	29,7	29,3	29,0	29,1	29,7	29,4	29,9
Υψηλό	27,7	29,5	30,2	30,7	30,0	29,6	31,0

Σλοβακία			
Εκπαιδευτικό επίπεδο	Μέση Ηλικία		
	2011	2012	2013
Χαμηλό	24,1	24,1	24,6
Μέσο	29,1	28,2	27,0
Υψηλό	31,3	31,2	31,3

Τουρκία			
Εκπαιδευτικό επίπεδο	Μέση Ηλικία		
	2011	2012	2013
Χαμηλό	26,4	26,5	26,4
Μέσο	28,7	28,8	29,0
Υψηλό	30,9	31,4	31,9

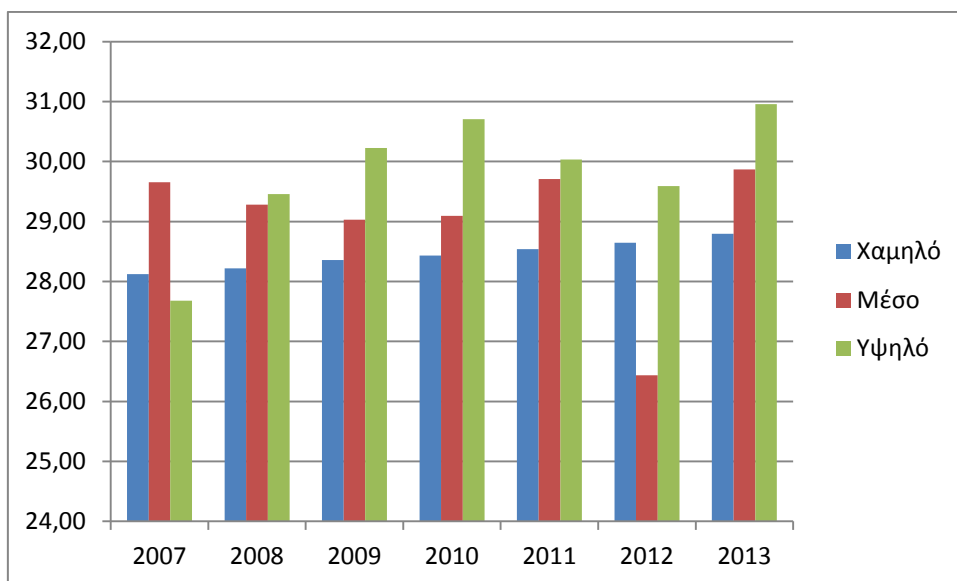
Νορβηγία						
Εκπαιδευτικό επίπεδο	Μέση Ηλικία					
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Χαμηλό	27,1	27,2	27,5	27,9	27,8	28,0
Μέσο	28,1	28,6	28,4	28,6	29,0	28,8
Υψηλό	30,8	30,9	30,6	30,6	30,7	30,3

Φιλανδία							
Εκπαιδευτικό επίπεδο	Μέση Ηλικία						
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Χαμηλό	27,9	27,9	28,0	28,1	28,3	28,4	28,5
Μέσο	29,1	28,6	29,0	29,2	29,1	29,2	29,1
Υψηλό	28,9	29,3	26,5	29,7	28,0	30,7	30,7

Δανία							
Εκπαιδευτικό επίπεδο	Μέση Ηλικία						
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Χαμηλό	28,3	28,3	28,0	28,2	28,3	28,2	28,4
Μέσο	29,9	29,9	29,8	29,8	29,9	29,8	29,9
Υψηλό	31,4	31,2	31,6	31,5	31,5	31,6	31,7

Πηγή: Επεξεργασία δεδομένων από τη Eurostat

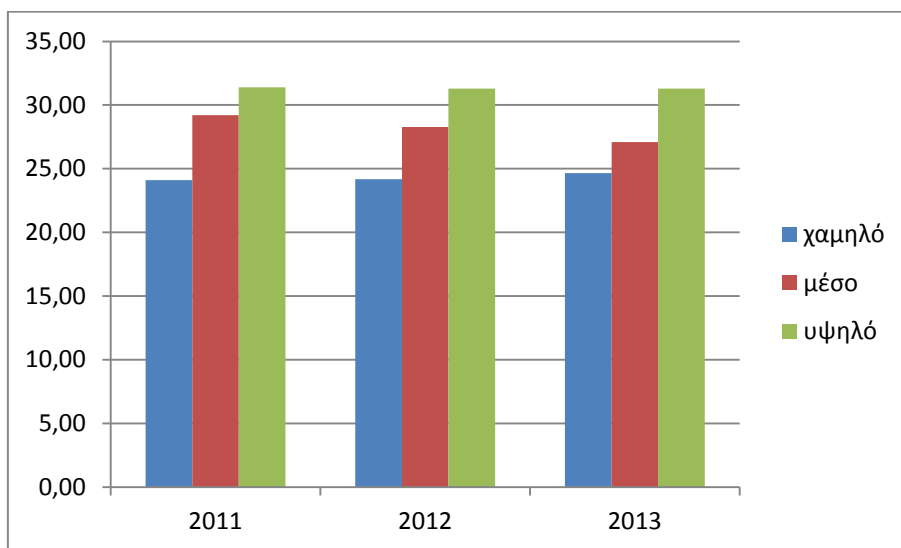
Γράφημα 8. Μέση ηλικία τεκνοποίησης για τη Σουηδία ανά εκπαιδευτικό επίπεδο

Πηγή: Επεξεργασία δεδομένων από τη Eurostat

Σύμφωνα με το Γράφημα 8 η μέση ηλικία τεκνοποίησης στο χαμηλό και στο μέσο επίπεδο εκπαίδευσης φαίνεται να κυμαίνεται σταθερά στα 28 και 29 χρόνια αντίστοιχα. Από την άλλη στο υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο βλέπουμε κάποιες διακυμάνσεις στη μέση ηλικία τεκνοποίησης.

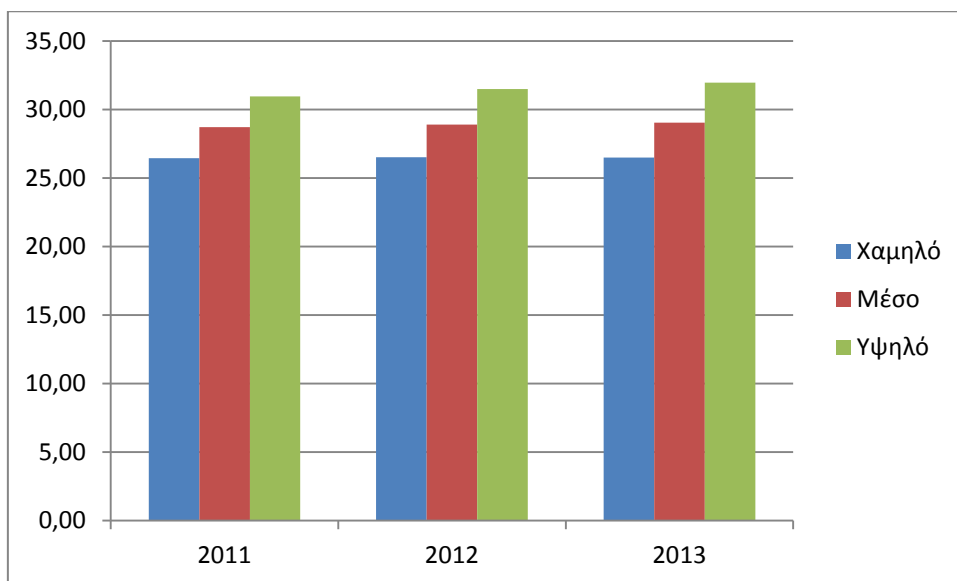
Γράφημα 9. Μέση ηλικία τεκνοποίησης για τη Σλοβακία ανά εκπαιδευτικό επίπεδο

Πηγή: Επεξεργασία δεδομένων από τη Eurostat

Σύμφωνα με το Γράφημα 9 η μέση ηλικία τεκνοποίησης αυξάνει μεταβαίνοντας από το ένα εκπαιδευτικό επίπεδο στο άλλο, καθώς παρατηρούμε μεγάλη διαφορά από το χαμηλό στο υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο. Με άλλα λόγια για το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο η μέση ηλικία τεκνοποίησης είναι τα 24 χρόνια ενώ για το υψηλό 31 χρόνια.

Γράφημα 10. Μέση ηλικία τεκνοποίησης για τη Τουρκία ανά εκπαιδευτικό επίπεδο

Πηγή: Επεξεργασία δεδομένων από τη Eurostat

Σύμφωνα με το Γράφημα 10 η μέση ηλικία τεκνοποίησης αυξάνει μεταβαίνοντας από το ένα εκπαιδευτικό επίπεδο στο άλλο. Έτσι βλέπουμε για το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο η μέση ηλικία τεκνοποίησης είναι τα 26 χρόνια, για το μέσο τα 28 χρόνια και για το υψηλό 31 χρόνια, επίσης δεν παρατηρούμε μεγάλες διακυμάνσεις ανάμεσα στα έτη.

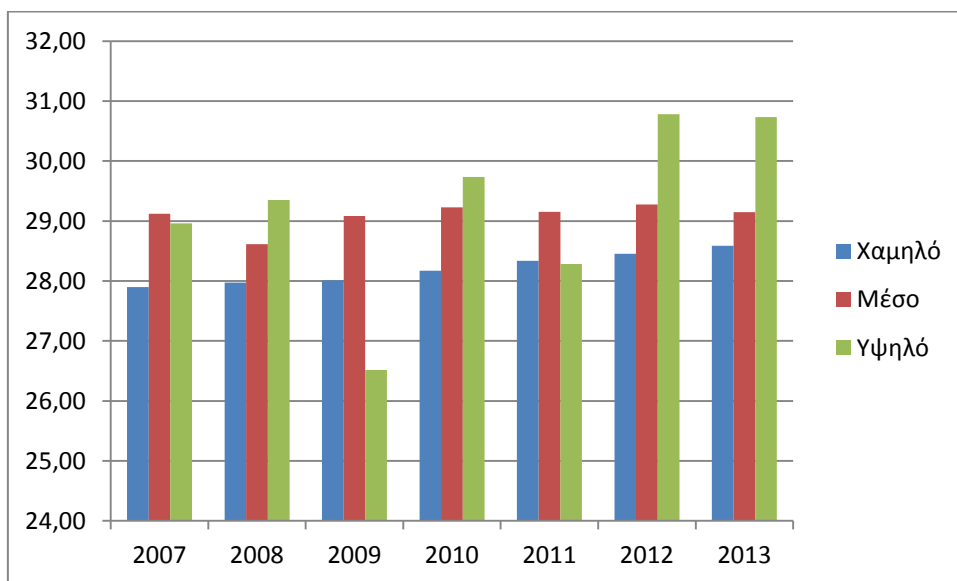
Γράφημα 11. Μέση ηλικία τεκνοποίησης για τη Νορβηγία ανά εκπαιδευτικό επίπεδο

Πηγή: Επεξεργασία δεδομένων από τη Eurostat

Σύμφωνα με το Γράφημα 11 η μέση ηλικία τεκνοποίησης έχει μια ανοδική τάση, δηλαδή για το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο έχουμε τα 27 χρόνια, για το μέσο τα 28 χρόνια και για το υψηλό τα 30 χρόνια.

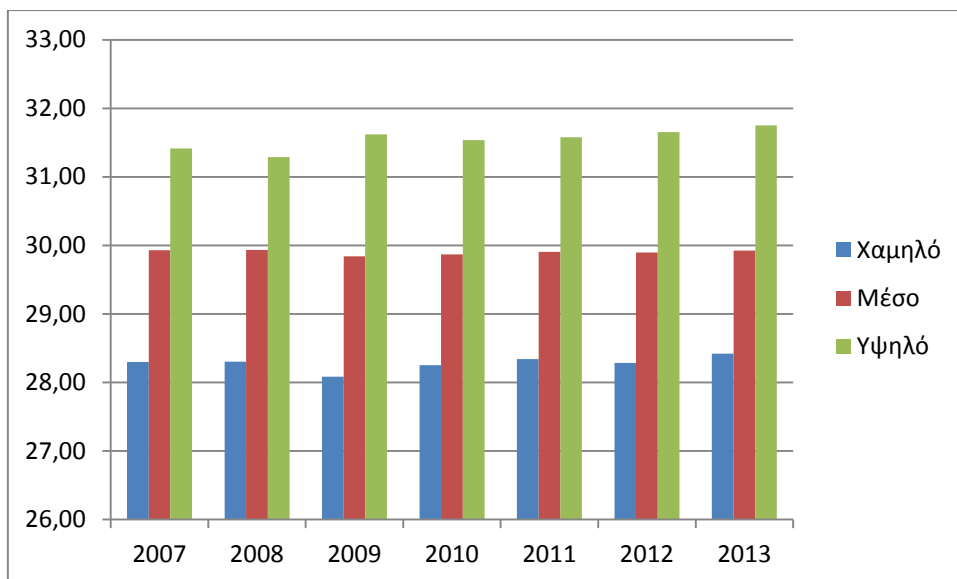
Γράφημα 12. Μέση ηλικία τεκνοποίησης για τη Φιλανδία ανά εκπαιδευτικό επίπεδο

Πηγή: Επεξεργασία δεδομένων από τη Eurostat

Σύμφωνα με το Γράφημα 12 η μέση ηλικία τεκνοποίησης αυξάνει μεταβαίνοντας από το ένα εκπαιδευτικό επίπεδο στο άλλο, βέβαια χωρίς μεγάλες αυξήσεις. Με άλλα λόγια για το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο η μέση ηλικία τεκνοποίησης είναι τα 28 χρόνια, για το μέσο τα 29 χρόνια ενώ το υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο παρουσιάζει διακυμάνσεις ανάμεσα στα έτη.

Γράφημα 13. Μέση ηλικία τεκνοποίησης για τη Δανία ανά εκπαιδευτικό επίπεδο

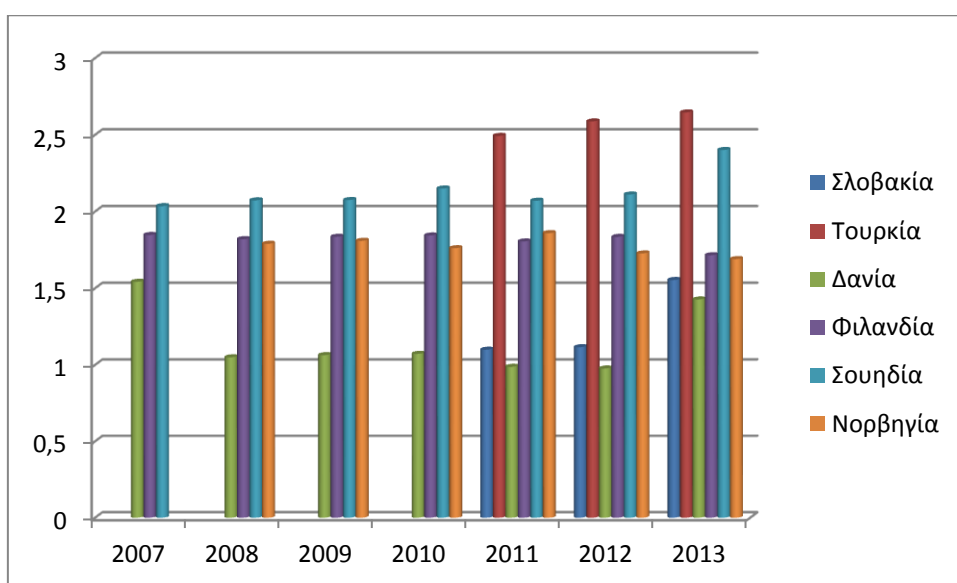
Πηγή: Επεξεργασία δεδομένων από τη Eurostat

Σύμφωνα με το Γράφημα 13 η μέση ηλικία τεκνοποίησης αυξάνει μεταβαίνοντας από το ένα εκπαιδευτικό επίπεδο στο άλλο. Με άλλα λόγια για το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο η μέση ηλικία τεκνοποίησης είναι τα 28 χρόνια, για το μέσο τα 29 χρόνια και για το υψηλό 31 χρόνια.

3.2 Σύγκριση αποτελεσμάτων ανάμεσα στις χώρες

Αφού έγινε η παρουσίαση των δεδομένων για κάθε χώρα ξεχωριστά, παρακάτω θα γίνει μια σύγκριση των παραπάνω αποτελεσμάτων ανάμεσα στις χώρες. Πρώτα ο ολικός δείκτης γονιμότητας και η μέση ηλικία τεκνοποίησης ανά εκπαιδευτικό επίπεδο και έπειτα ο ολικός δείκτης γονιμότητας ανά έτος.

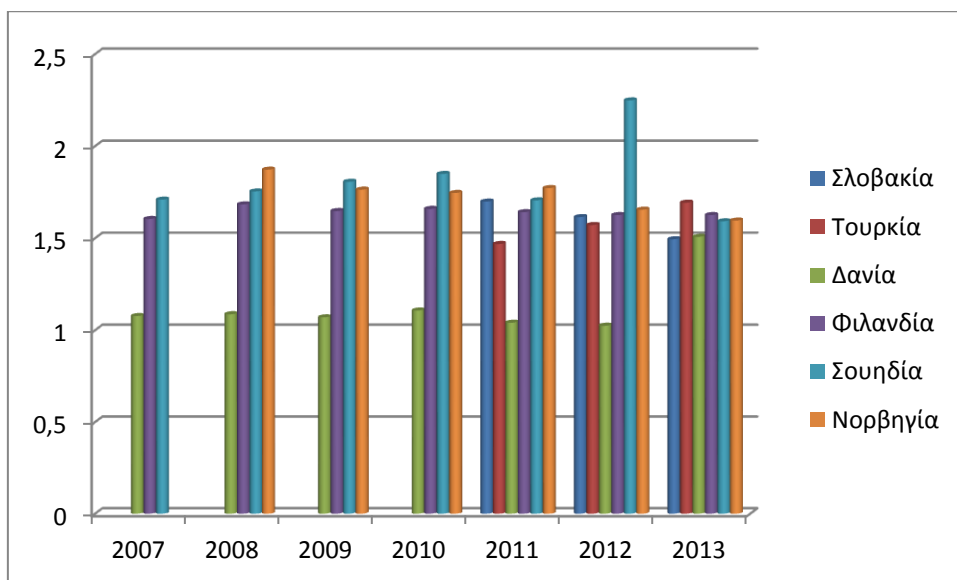
Γράφημα 14. Δείκτης Ολικής Γονιμότητας για το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο όλων των χωρών

Πηγή: Επεξεργασία δεδομένων από τη Eurostat

Με βάση το Γράφημα 14 παρατηρούμε πως η χώρα με το μεγαλύτερο δείκτη ολικής γονιμότητας για το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο είναι η Τουρκία, έπειτα η Σουηδία και η χώρα με το μικρότερο δείκτη ολικής γονιμότητας φαίνεται να είναι η Δανία.

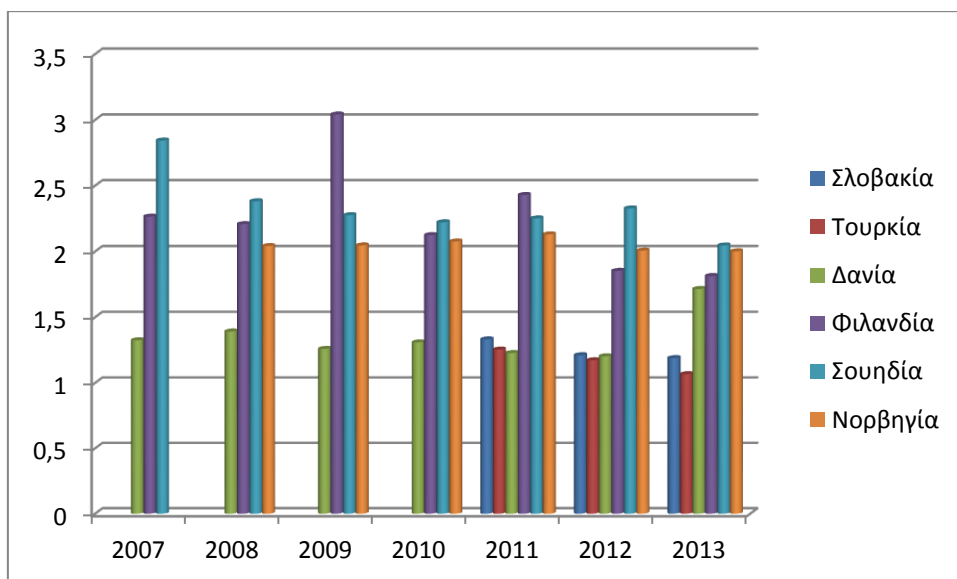
Γράφημα 15. Δείκτης Ολικής Γονιμότητας για το μέσο εκπαιδευτικό επίπεδο όλων των χωρών

Πηγή: Επεξεργασία δεδομένων από τη Eurostat

Με βάση το Γράφημα 15 παρατηρούμε πως η χώρα με το μεγαλύτερο δείκτη ολικής γονιμότητας για το μέσο εκπαιδευτικό επίπεδο είναι η Σουηδία αλλά μόνο για το έτος 2012 και αυτό γιατί για τα υπόλοιπα έτη οι χώρες δεν παρουσιάζουν μεγάλες διαφορές. Εκτός από τη Δανία που εξακολουθεί να έχει τους χαμηλότερους δείκτες ολικής γονιμότητας και στο μέσο εκπαιδευτικό επίπεδο, για όλα τα έτη.

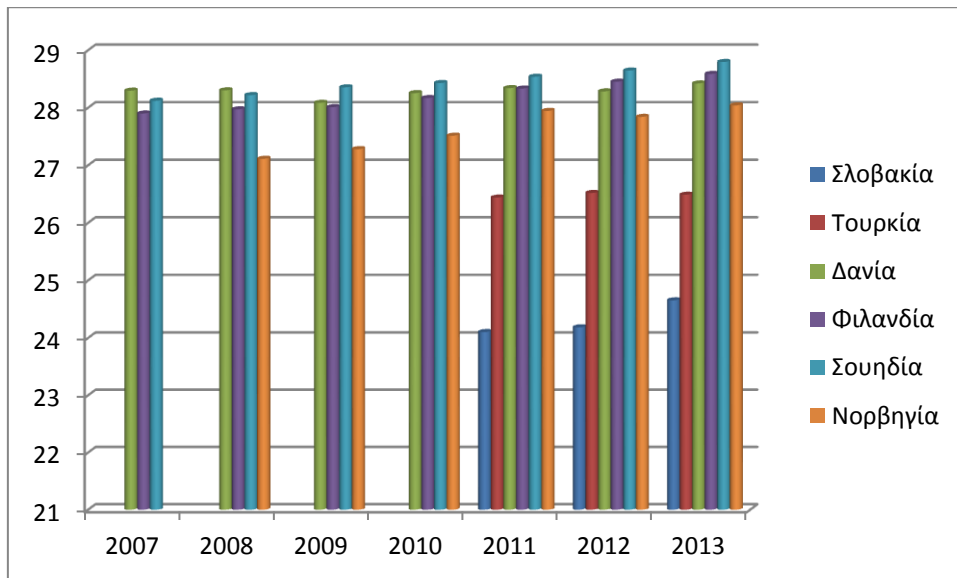
Γράφημα 16. Δείκτης Ολικής Γονιμότητας για το υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο όλων των χωρών

Πηγή: Επεξεργασία δεδομένων από τη Eurostat

Με βάση το Γράφημα 16 παρατηρούμε πως η χώρα με το μεγαλύτερο δείκτη ολικής γονιμότητας για το υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο είναι η Φιλανδία, με αρκετά μεγάλη διαφορά για το έτος 2009. Ενώ οι χώρες με τους χαμηλότερους δείκτες ολικής γονιμότητας είναι η Τουρκία και η Σλοβακία.

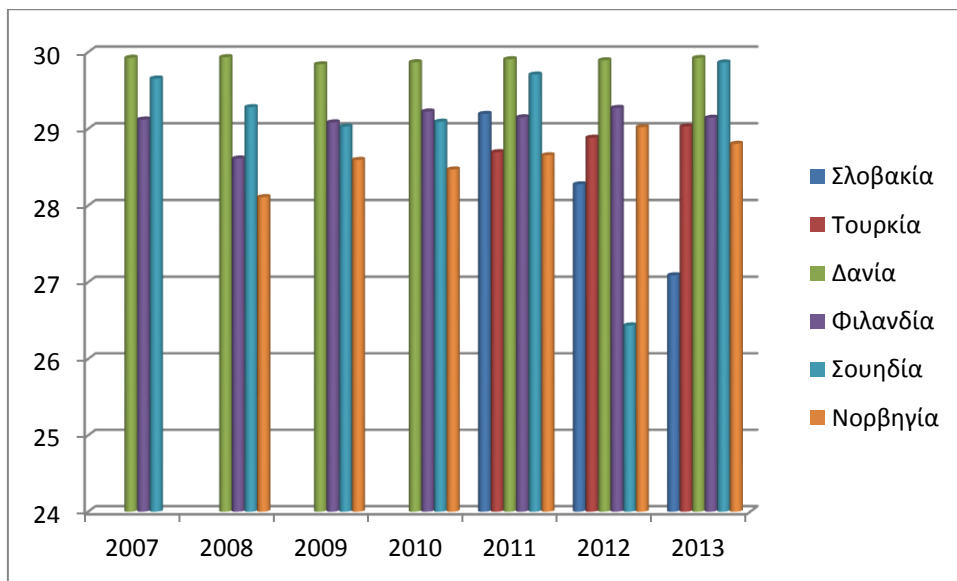
Γράφημα 17. Μέση ηλικία τεκνοποίησης για το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο όλων των χωρών

Πηγή: Επεξεργασία δεδομένων από τη Eurostat

Με βάση το Γράφημα 17 παρατηρούμε πως η μέση ηλικία τεκνοποίησης για τις πιο πολλές χώρες, όσον αφορά το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο είναι τα 28 χρόνια. Ενώ η χώρα που παρουσιάζει μεγάλη διαφορά από τις υπόλοιπες είναι η Σλοβακία με μέση ηλικία τεκνοποίησης τα 24 χρόνια.

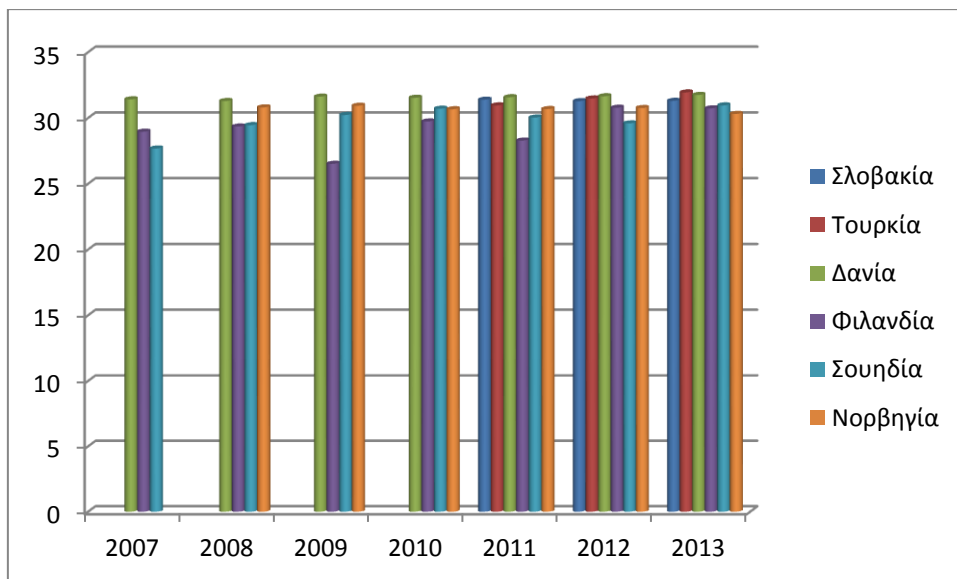
Γράφημα 18. Μέση ηλικία τεκνοποίησης για το μέσο εκπαιδευτικό επίπεδο όλων των χωρών

Πηγή: Επεξεργασία δεδομένων από τη Eurostat

Με βάση το Γράφημα 18 παρατηρούμε πως η μέση ηλικία τεκνοποίησης για τις πιο πολλές χώρες, όσον αφορά το μέσο εκπαιδευτικό επίπεδο είναι τα 29 χρόνια.

Γράφημα 19. Μέση ηλικία τεκνοποίησης για το υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο όλων των χωρών

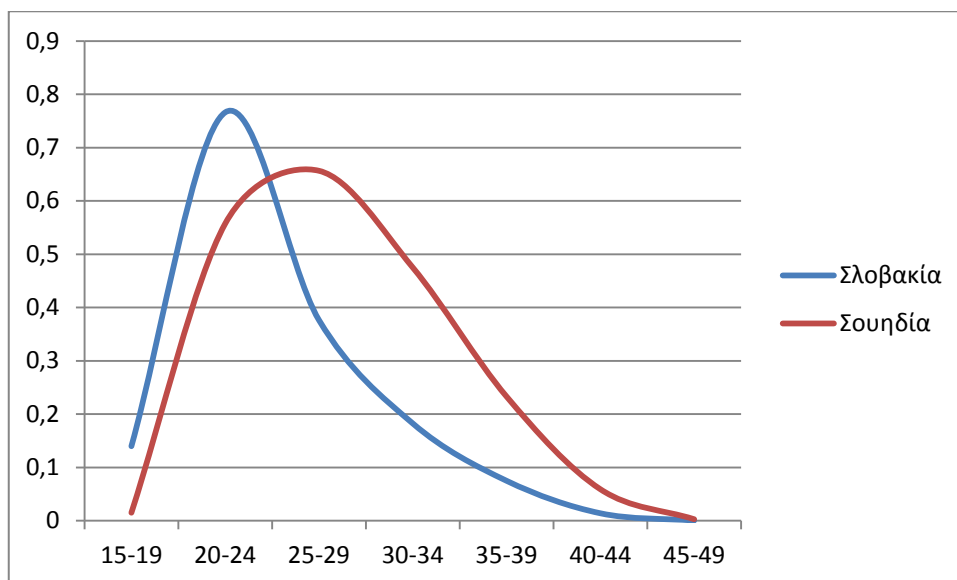

Πηγή: Επεξεργασία δεδομένων από τη Eurostat

Με βάση το Γράφημα 19 παρατηρούμε πως η μέση ηλικία τεκνοποίησης για τις περισσότερες χώρες, παρουσιάζει ομοιότητες για το μέσο εκπαιδευτικό επίπεδο είναι τα 31 χρόνια.

Ενδεικτικά στα παρακάτω γραφήματα γίνεται σύγκριση ανάμεσα στη Σλοβακία και τη Σουηδία, ανά εκπαιδευτικό επίπεδο και αυτό γιατί σε αυτές τις δύο χώρες παρατηρούμε τους χαμηλότερους και υψηλότερους δείκτες αντίστοιχα. Επίσης για καλύτερη απόδοση των αποτελεσμάτων ομαδοποιήσαμε τις ηλικίες σε επτά ηλικιακές ομάδες.

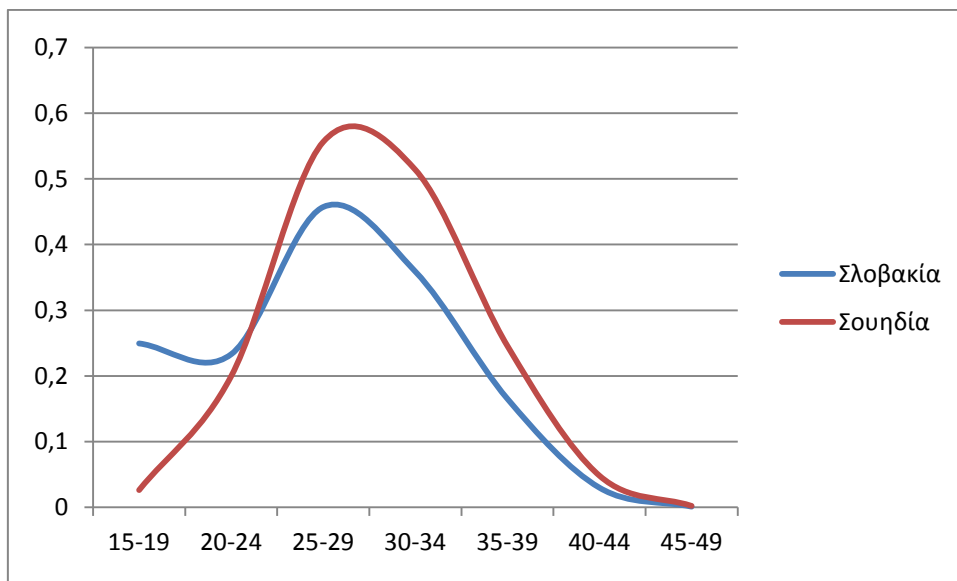
Γράφημα 20. Σύγκριση Σλοβακίας και Σουηδίας για το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο

Πηγή: Επεξεργασία δεδομένων από τη Eurostat

Σύμφωνα με το Γράφημα 20 παρατηρούμε πως για το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο η Σλοβακία έχει μεγαλύτερους δείκτες ολικής γονιμότητας σε σχέση με τη Σουηδία για την ηλικιακή ομάδα 20-24.

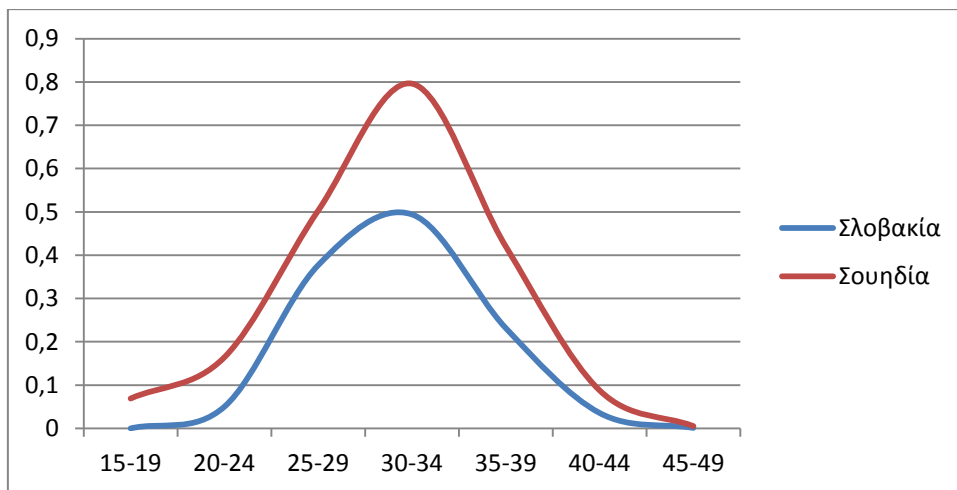
Γράφημα 21. Σύγκριση Σλοβακίας και Σουηδίας για το μέσο εκπαιδευτικό επίπεδο

Πηγή: Επεξεργασία δεδομένων από τη Eurostat

Με βάση το Γράφημα 21 παρατηρούμε πως για το μέσο εκπαιδευτικό επίπεδο η Σουηδία παρουσιάζει υψηλότερους δείκτες ολικής γονιμότητας σε σχέση με τη Σλοβακία και ειδικά για την ηλικιακή ομάδα 30-34.

Γράφημα 22. Σύγκριση Σλοβακίας και Σουηδίας για το υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο

Πηγή: Επεξεργασία δεδομένων από τη Eurostat

Με βάση το Γράφημα 22 παρατηρούμε πως για το υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο η Σουηδία παρουσιάζει υψηλότερους δείκτες ολικής γονιμότητας σε σχέση με τη Σλοβακία και μάλιστα με αρκετά μεγάλη διαφορά, ειδικά για την ηλικιακή ομάδα 30-34.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η μελέτη των διαχρονικών πληθυσμιακών μεταβολών που συντελούνται μέσα σε ένα πληθυσμό ασκεί σημαντικές επιδράσεις στην εξέλιξη και στη μελέτη της ανθρώπινης κοινωνίας. Ανάμεσα σε αυτές τις μεταβολές εντάσσεται και το φαινόμενο της γονιμότητας σε ανεπτυγμένες και αναπτυσσόμενες χώρες.

Στη παρούσα εργασία από την ανάλυση που προηγήθηκε προκύπτουν συμπεράσματα τα οποία θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν και για μια περαιτέρω έρευνα πάνω στο θέμα της γονιμότητας. Προχωρώντας, βλέπουμε πως έχουμε μια κατηγορία τις Σκανδιναβικές χώρες όπου παρουσιάζουν αρκετά υψηλούς δείκτες γονιμότητας. Πιο αναλυτικά στη Σουηδία βλέπουμε πως οι μεγαλύτεροι δείκτες ολικής γονιμότητας βρίσκονται στο υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο με τον υψηλότερο για το έτος 2007 και το 2012 παρατηρείται μια μικρή άνοδος για το μέσο εκπαιδευτικό επίπεδο το έτος 2012. Στη Νορβηγία παρατηρούμε το ίδιο με την προηγούμενη χώρα μόνο που ο υψηλότερος δείκτης βρίσκεται το έτος 2011 και τα άλλα δύο εκπαιδευτικά επίπεδα δεν παρουσιάζουν μεγάλες διαφορές μεταξύ τους. Επίσης και στη Φιλανδία παρατηρούμε να συμβαίνει το ίδιο, δηλαδή οι μεγαλύτεροι δείκτες ολικής γονιμότητας βρίσκονται στο υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο με τον υψηλότερο για το έτος 2009. Από την άλλη στην τελευταία Σκανδιναβική χώρα, τη Δανία, βλέπουμε ανάμεσα στα εκπαιδευτικά επίπεδα να μην παρουσιάζονται μεγάλες διακυμάνσεις στους δείκτες της ολικής γονιμότητας καθώς το έτος 2013 παρουσιάζει το μεγαλύτερο δείκτη και συγκεκριμένα για το υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο. Με βάση τα προαναφερθέντα αποτελέσματα οδηγούμαστε στο συμπέρασμα πως το εκπαιδευτικό επίπεδο συναρτάται θετικά με τη γονιμότητα, καθώς οι γυναίκες υψηλότερου μορφωτικού επιπέδου κάνουν πιο πολλά παιδιά.

Από την άλλη πλευρά έχουμε άλλες δύο χώρες που έχουν να μας δείξουν κάτι διαφορετικό. Πιο συγκεκριμένα, η Τουρκία βλέπουμε να παρουσιάζει για όλα τα έτη που μελετήσαμε (2011- 2013), σταθερά υψηλό δείκτη γονιμότητας στο χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο των γυναικών και με μεγάλη διαφορά σε σχέση με τα άλλα δυο. Η Σλοβακία πάλι, βλέπουμε πως οι μεγαλύτεροι δείκτες ολικής γονιμότητας βρίσκονται στο μέσο εκπαιδευτικό επίπεδο και συγκεκριμένα το 2011. Και στις δύο αυτές χώρες παρατηρούμε πως τους χαμηλότερους δείκτες τους βρίσκουμε στο υψηλό εκπαιδευτικό

επίπεδο. Με άλλα λόγια παρατηρούμε μια αντιστρόφως ανάλογη σχέση ανάμεσα στο εκπαιδευτικό επίπεδο των γυναικών και τη γονιμότητα, δηλαδή όσο οι γυναίκες ανεβαίνουν εκπαιδευτική βαθμίδα κάνουν και λιγότερα παιδιά, το αντίθετο με τις Σκανδιναβικές χώρες.

Και στη μία περίπτωση που το εκπαιδευτικό επίπεδο επιδρά θετικά στη γονιμότητα, αλλά και στην άλλη που επιδρά αρνητικά δεν πρέπει να εξετασθεί μόνο του και αυτό γιατί σε όλες τις χώρες βρίσκουμε ένα σύνολο οικονομικών- κοινωνικών και πολιτιστικών παραγόντων που επηρεάζουν τη μόρφωση των γυναικών και κατ' επέκταση τη γονιμότητα (ο μισθός, οι συνθήκες εργασίας). Όπως προκύπτει από τα αποτελέσματα της παρούσας εργασίας στις Σκανδιναβικές χώρες βλέπουμε να υπάρχει ένα κράτος πρόνοιας που βοηθά και στηρίζει τις γυναίκες ώστε να μπορούν παράλληλα να εργάζονται και να αποκτούν παιδιά, παρέχοντάς τους βοήθεια στην ανατροφή των παιδιών μέχρι την υποχρεωτική φοίτησή τους στο σχολείο. Επίσης το κράτος ενισχύει τη γονιμότητα μέσω επιδομάτων ή φορολογικών διευκολύνσεων ως προς τις πολύτεκνες οικογένειες. Για παράδειγμα, στη Φιλανδία με το νόμο που ψηφίστηκε για την Ημερήσια Φροντίδα του Παιδιού (1973) βάσει του οποίου οι τοπικές αυτοδιοικήσεις ήταν πλέον υπεύθυνες για την παροχή υπηρεσιών ημερήσιας φροντίδας, βοηθούν τις οικογένειες και πιο συγκεκριμένα τις εργαζόμενες μητέρες. Παρόμοιοι νόμοι έχουν ψηφιστεί και σε άλλες σκανδιναβικές χώρες.

Στη παρούσα εργασία έγινε μια προσπάθεια να παρουσιάσουμε τη γονιμότητα των χωρών και για τα τρία εκπαιδευτικά επίπεδα ανά έτος (Γραφήματα 19 έως 25), έτσι για τα έτη 2011, 2012 και 2013 όπου έχουμε τα αποτελέσματα για όλες τις χώρες μπορούμε να καταλήξουμε στο εξής : πως το έτος με τους μεγαλύτερους δείκτες ολικής γονιμότητας και για τα τρία εκπαιδευτικά επίπεδα είναι το 2011 σε σύγκριση με τα άλλα δύο, χωρίς μεγάλες διακυμάνσεις βέβαια. Επίσης η χώρα που κρατά σταθερά υψηλά τους δείκτες γονιμότητας και στα τρία αυτά έτη, για το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο είναι η Τουρκία.

Σε άλλες πάλι χώρες παρατηρούμε πως οι γυναίκες κάνουν λιγότερα παιδιά όσο ανεβαίνουμε εκπαιδευτικό επίπεδο και σε αυτό μάλλον συμβάλει και ο ρόλος του κράτους που δεν παρέχει μια τέτοια οικογενειακή πολιτική βοηθητική προς τις γυναίκες εργαζόμενες. Σε αυτές τις περιπτώσεις παρατηρούμε πως όσο χαμηλότερο είναι το

μορφωτικό επίπεδο τόσο παραδοσιακότερος και εντονότερος είναι ο διαχωρισμός ανάμεσα στους ρόλους των δύο φύλων.

Έχοντας στη κατοχή μας τα κατάλληλα στατιστικά στοιχεία μπορέσαμε και υπολογίσαμε τη μέση ηλικία τεκνοποίησης για κάθε χώρα ανά εκπαιδευτικό επίπεδο. Μεγάλο ρόλο σε αυτό παίζει η ηλικία στην οποία μια γυναίκα αποφασίζει να παντρευτεί και πόσες φορές. Γενικά η αναπαραγωγική περίοδος των γυναικών εκτίνεται γύρω στα 34 χρόνια, δηλαδή από την ηλικία των 15 μέχρι και την ηλικία των 49 χρόνων.

Πιο συγκεκριμένα τώρα, για τις χώρες που έχουμε, βλέπουμε πως στη Δανία πως για το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο έχουμε μέση ηλικία τεκνοποίησης τα 28 χρόνια, για το μέσο τα 29 χρόνια και για το υψηλό τα 31 χρόνια, για τη Σουηδία έχουμε το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο τα 28 χρόνια, για το μέσο τα 29 χρόνια και για το υψηλό γύρω στα 30 χρόνια. Επίσης για τη Σλοβακία έχουμε το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο τα 24 χρόνια, για το μέσο τα 29 χρόνια και για το υψηλό 31, για τη Τουρκία έχουμε το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο τα 26 χρόνια, για το μέσο τα 28 χρόνια και για το υψηλό 31. Τέλος, τη Φιλανδία για το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο έχουμε μέση ηλικία τεκνοποίησης τα 28 χρόνια, για το μέσο τα 29 χρόνια και για το υψηλό τα 30 χρόνια και για τη Νορβηγία έχουμε το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο τα 27 χρόνια, για το μέσο τα 28 χρόνια και για το υψηλό 30.

Ως ένα γενικό συμπέρασμα για τη μέση ηλικία τεκνοποίησης προκύπτει πως όλες οι χώρες δεν παρουσιάζουν μεγάλες διαφορές στη μέση ηλικία τεκνοποίησης, είτε ανήκουν στις Σκανδιναβικές χώρες, είτε όχι. Όσον αφορά το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο οι υπό μελέτη χώρες δεν παρουσιάζουν μεγάλες διαφορές, εκτός από τη Σλοβακία και τη Τουρκία που για το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο έχουν υψηλούς δείκτες ολικής γονιμότητας. Με άλλα λόγια, πολλές χώρες, το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο είναι τα 28 χρόνια. Ενώ η χώρα που παρουσιάζει μεγάλη διαφορά από τις υπόλοιπες είναι η Σλοβακία με μέση ηλικία τεκνοποίησης τα 24 χρόνια. Ως προς το μέσο εκπαιδευτικό επίπεδο η μέση ηλικία τεκνοποίησης είναι τα 29 χρόνια, για τις πιο πολλές χώρες. Τέλος, για το μέσο εκπαιδευτικό επίπεδο η μέση ηλικία τεκνοποίησης είναι τα 31 χρόνια, σχεδόν για όλες τις χώρες.

ΠΗΓΕΣ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΗΓΕΣ

A' ΝΟΜΟΙ

Νόμος για την Ημερήσια Φροντίδα του Παιδιού (1973).

B' ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

Πληροφορίες για τη γονιμότητα:

http://www.europeansocialsurvey.org/docs/findings/ESS1-3_findings_booklet.pdf

Πληροφορίες για τη γονιμότητα:

<http://www.demographic-research.org/volumes/vol14/15/14-15.pdf>

Πληροφορίες για τη γονιμότητα:

<http://www.demographic-research.org/volumes/vol13/22/>

Τα στατιστικά δεδομένα πάρθηκαν:

http://ec.europa.eu/eurostat/data/database?p_p_id=NavTreeportletprod_WAR_NavTreeportletprod_INSTANCE_nPqeVbPXRmWQ&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-2&p_p_col_count=1

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Μπάγκαβος, Χ. (2003). Δημογραφικές Μεταβολές, Αγορά Εργασίας και Συντάξεις στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Αθήνα: Βιβλιοθήκη Κοινωνικής Επιστήμης και Κοινωνικής Πολιτικής - Gutenberg.

Ταπεινός, Φ. (2002). Δημογραφία. Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας

Τσαούσης, Δ.Γ. (2006). Κοινωνική Δημογραφία. Αθήνα: Βιβλιοθήκη Κοινωνικής Επιστήμης και Κοινωνικής Πολιτικής - Gutenberg.

Σίλντμαν Κριστίνα έρευνα από το ίδρυμα Φρίντριχ-Έμπερτ.

Davis, K. και J. Blake, (1956). Social Structure and Fertility. Economic Development and Cultural Change, vol. 4, no 3

Becker, G.S, (1981) A Treatise on the Family, Cambridge- Londres, Harvard University Press, p. 288, 2^e edition 1991.

Petersen, W. (1961). Population ¹, London Macmillan 1969 – Population ², London, Macmillan

Torres, A., Mendes, R. and Lapa, T. (2008), 'Families in Europe', *Portuguese Journal of Social Science*, Volume 7 (1), pp. 49–84

The educational level of women as a factor that affects fertility in the Nordic countries, Turkey and Slovakia

Retounioti Margarita

ABSTRACT

In the recent decades, the issue of people's reproduction and especially of fertility is very popular among conversations about demographics in Europe due to the declining fertility rates in general.

The purpose of the present research is to investigate the relationship between fertility and educational level of women but also any possible influence to each other. The data used for the investigation of the subject comes from the online database of Eurostat (European Statistic Department) and processed in Excel spreadsheets editor. Final results for the fertility of countries are concluded by this processing.

Initially, there is a theoretical approach to the phenomenon of fertility, in order to clarify any confusing concepts. In addition, there is a reference to the total fertility rates as well as to the average age of childbearing women, which are used for the analysis and which helped us to arrive at a conclusion as far as the fertility is concerned. Afterwards, there is a reference to the factors that affect fertility, such as the educational level and other social and financial factors. Finally, there is a delineation and analysis of data tables and figures in order to optimize the presentation of the outcomes.

Keywords:

Fertility, educational level, fertility rates, average age of childbearing, Eurostat database